

EFANE İSTANBUL

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KÜLTÜR A.Ş. YAYINLARI

Maltepe Mahallesi Topkapı Kültür Parkı Osmanlı Evleri

Topkapı-Zeytinburnu / İstanbul

Tel: 0212 467 07 00 / Faks: 0212 467 07 99

www.kultursanat.org / e-posta: kultursanat@kultursanat.org

www.seyyarkitap.com / e-posta: iletisim@seyyarkitap.com

SEYYAR KİTAP 17

İstanbul Serisi 10

Yayına Hazırlayanlar

Şerif Esendemir

Alper Çeker

Dündar Hızal

Hüseyin Sorgun

Nevzat Özkaya

Mahmut Güleç

Yayın Danışmanları

Prof. Dr. İskender Pala

Prof. Dr. İlber Ortaylı

Doç. Dr. Seval Akbıyık

Dr. Levent Yayıcı

Nurettin Albayrak

Adnan Özer

Ali Ural

Enver Ercan

Ersin Kalkan

Metin Celal

Kapak

Emre Reisoğlu

Baskı

Şan Ofset

Tel: 0212 289 24 24

3. Baskı: Mart 2009

Dizgi-Mizanpaj

İdeha Reklamcılık

Abide-i Hürriyet Cad. Fudda Apt.

No: 224 k.6/11 Şişli / İstanbul

Tel: 0212 230 78 64 Faks: 0212 230 37 15

www.ideha.net

Copyright © KÜLTÜR A.Ş.

ISBN: 978-9944-370-26-4

EFANE İSTANBUL

SEYYAR KİTAP
2009 / İstanbul

İÇİNDEKİLER

Sunuş	8
Takdim	10
Giriş: Efsaneler Şehri İstanbul.....	12

Birinci Bölüm

İstanbul'un Kuruluş Efsaneleri

Hız. Süleyman	14
Madyan Oğlu Yanko	17
Megaralılar Kralı Byzas.....	18
Kral Konstantin.....	19
Timaos'un Oğlu İstanbul	20

İkinci Bölüm

İstanbul'un Fetih Efsaneleri

Akşemsettin ve Hızır	23
Fatih'e Verilen Tahta Kılıç	25
Yâ Vedûd Sultan	26
Rumelihisarı	29
Cebe Ali	31
Zuhurat Baba	32
Derya Ali Efendi	33

Üçüncü Bölüm

İstanbul'un Yer Efsaneleri

Boğaz	35
Haliç	38

Dördüncü Bölüm

İstanbul'un Semt Efsaneleri

Yenikapı Semtinin İsmi.....	41
Selamsız Semtinin İsmi.....	45
Galatasaray Semtinin İsmi.....	47
Unkapanı - Sefer Dede.....	48

Beşinci Bölüm

İstanbul'un Tarihî Yapı Efsaneleri

A) Anıt Eser Efsaneleri.....	49
Kızkulesi - Hüzünlü Bir Aşk.....	50
Kızkulesi - Yılan.....	51
Kızkulesi - Battal Gazi.....	53
Kapalıçarşı Tünelleri.....	53
Sultanahmet Meydanı - Dikilitaş.....	54
Yılanlı Sütun.....	56
Çemberlitaş.....	57
Kıztaşı.....	58
Bozdoğan (Valens) Su Kemerî.....	59
Moğlova Kemerî.....	61
B) Cami Efsaneleri.....	62
Süleymaniye Camii - Kurulduğu Yer.....	62
Süleymaniye Camii - Ses Düzenegî.....	65
Süleymaniye Camii - Harcına Katılan Mücevherat.....	66
Süleymaniye Camii - Eğri Minareler.....	66
Ayasofya - Yapılış.....	67

Ayasofya - Kubbe	69
Ayasofya - Terler Direk	69
Ayasofya - Sır Dolu Tabut.....	70
Eyüp Camii - Gece İnlen Nur.....	71
Eyüp Camii - Çift Dal Çınar	73
Beyazıt Camii - Mihrap.....	74
Beyazıt Camii - Deniz Kızı Efsanesi	75
Yavuz Er Sinan Camii.....	77
Takkeci İbrahimağa Camii	79
Derya Üzerine Yapılan Kılıç Ali Paşa Camii	81
Mahmutpaşa Camii.....	83
Laleli Camii	84
Sankiyedim Camii	86

Altıncı Bölüm

İstanbul'un Evliya Efsaneleri

Hız. Yuşa	88
Aziz Mahmud Hüdâyî'nin Rüyası	89
Aziz Mahmud Hüdâyî'nin Kalp Ateşiyle Isınan Su	91
Şeyh Mustafa Devâtî.....	93
Şeyh Selami Ali Efendi	94
Şeyh Vefa Hazretleri'nin Su Kırbasını Delen Çocuk.....	95
Yahya Efendi - Rum Gemici.....	97
Yahya Efendi - Küçük Çoban Balaban.....	99
Yahya Efendi - Bulgar Pehlivanı	100
Merkez Efendi'nin İsmi.....	101
Merkez Efendi'nin Evlenmesi.....	102

Mehmet Emin Tokadî Hazretleri.....	103
Sümbül Efendi	105
Telli Baba	106
Baba Cafer	108
Nalıncı Memi Dede - Türbe ve Küçük	
Nalıncı Dükkânı	110
Çifte Sultanlar.....	113

Sonuç

Yaşayan Efsane İstanbul	115
-------------------------------	-----

SUNUŞ

Sevgili İstanbullular,

İnsanı, tabiattaki diğer canlılardan ayıran en önemli özellik akıldır. İnsan, aklını geliştirdikçe daha mutlu bir hayat yaşar. İnsanın, aklını geliştirmesi, insanlık tarafından üretilen bilgilere ulaşması ile olur. Okumak, insanların değişik bakış açılarını fark ederek dünyalarını zenginleştirmelerini sağlar. Okuyan insanlar dünyaya farklı pencerelerden bakmayı öğrenirler.

Sevgili İstanbullular,

Okumanın insan hayatındaki önemi hepimiz tarafından bilinmektedir. Düzenli kitap okuma alışkanlığı açısından ülkeler karşılaştırıldığında Japonya'nın %14'ünün, ABD'nin %12'sinin, İngiltere ve Fransa'nın %11'inin düzenli olarak kitap okuduklarını görmekteyiz. Ancak, düzenli kitap okuma oranı ülkemizde on binde bir civarındadır.

Gelişen bir toplum olarak kitap okuma alışkanlığımızın geliştirilmesi bireysel bir görevimizdir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi olarak, İstanbul'u bir açık hava kütüphanesine dönüştürebilmek adına "Seyyar Kitap Projesi"ni yürütüyoruz. Bu proje ile her ay üç ayrı kitap, yirmi biner adet basılarak İstanbul halkının ortak kullanım alanları olan otobüsler, metrolar, vapurlar, deniz otobüsleri, banklar ve kafelere konulmaktadır. Buradan kitabı alan İstanbullu bu kitabı okuyarak okuduğu kitabı başkasının okuması için yine İstanbul'un toplu kullanım alanlarına bırakmaktadır. Böylece bir kitap birçok İstanbullu tarafından okunmakta ve İstanbullular aynı kitabı okumanın mutluluğunu yaşamaktadır.

Sizleri seyyar kitaplarımızın sayfaları arasındaki güzelliklerle baş başa bırakarak bol okumalı günler diliyorum.

Kadir TOPBAŞ
İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı

TAKDİM

Değerli İstanbullular,

Asırlara meydan okuyan bir dirilikte karşımızda arz-ı endam eden İstanbul, bu haliyle göreni kendisine hayran bırakan efsunlu bir kenttir. Nazlı denizi, serin rüzgârı, sıcak insanları, geçmişten devşirdiği mimari dokusu, rengi, havası, suyu ve kokusu ile İstanbul bir efsanedir.

İstanbul dünya kentleri arasında kuşaktan kuşağa miras olarak devredilmiş ve anlatılmış efsaneleriyle ayrı bir yere sahiptir. Seyyar Kitap Serisi içerisinde sizinle buluşan *Efsane İstanbul*, bu efsaneleri anlatıyor. Altı bölümden oluşan kitap, titiz bir araştırmanın ürünü olarak, İstanbul'un kuruluş, fetih, yer, semt, tarihî yapı ve evliya efsanelerini siz değerli "Seyyar Kitap Okuru"nun ilgisine sunuyor.

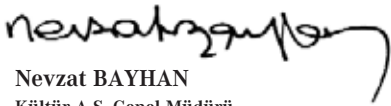
İstanbul'umuzun yazılı tarihi kadar sözlü tarihi de engin bir birikimin kapısını aralamaktadır. Kentin bugünkü sakinleri, bu sözlü tarihin derinliklerine indiklerinde, karşılarında efsaneler üretmiş ve üretilen efsanelere konu olmuş bir İstanbul bulacaklar. Masal burcunda devinen bu İstanbul'u da kuşkusuz çok sevecekler. Gökyüzünde parlayan güneşin altında asırlardır varlığını sürdüren bu masal kentten efsaneler dinleyerek büyüyecekler.

Kuruluşundan bugüne, üç medeniyete beşiklik eden, Fetih ile bir büyük efsanenin daha konusu olan İstanbul, bugün burada yaşayan bizler için hâlâ efsane üreten bir kent konumundadır. Bugün, efsanelerin gerçeğin oklarıyla yaralandığını düşünürsek, İstanbul’un efsanevi direnişini de alkışlamak gerekir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş.’nin Başkanımızın öncülüğünde başlattığı Seyyar Kitap Projesi çerçevesinde okulla buluşan *Efsane İstanbul*, İstanbul’u anlamak ve yaşamak için iyi bir fırsat.

Fransa Kralı V. Charles tarafından Kanuni Sultan Süleyman’a gönderilen Büyükelçi Busbecq, döndüğünde Kral’a “Dünyanın başkenti olması için yaratılmış şehirdir İstanbul” derken bu medeniyetler başkentinin sadece efsanelerde değil gerçekte de eşsiz olduğunu bir kez daha hatırlatmaktadır.

İyi okumalar temennisiyle...

Nevzat BAYHAN
Kültür A.Ş. Genel Müdürü

GİRİŞ

Efsaneler Şehri İstanbul

Efsaneler, tarih boyunca kültürümüzün önemli bir ögesi olmuşlardır. “Söylenceler”, “inanışlar” ve “mitoslar” adıyla da anılan efsaneler, sözlü tarihimizin canlı ve yaşayan öğeleridir. Efsaneler sadece kahramanlık destanları içermez, onların çeşitleri vardır. Bunların en önemlileri, hiç şüphesiz, farklı medeniyetlere başkentlik yapmış olan güzelim İstanbul'u anlatan şehir efsaneleridir.

Âdeta bir masal şehri olan İstanbul'un kuruluşundan fethine tarihî anıtlarından her köşesine kadar halk dilinde dolaşan, birbirinden farklı efsaneleri vardır. Amacımız, sizleri şehrimizde izdüşümleri bulunan bir hayal gezintisine çıkarmak ve İstanbul'un gizemli atmosferinde dolaştırmaktır.

Bütün efsaneleriyle İstanbul'u anlatmaya gücümüz yetmez. Çünkü İstanbul binlerce yıllık tarihiyle ve her köşesiyle bir efsanedir zaten. Ancak İstanbul'u gerçekten seven insanlar, kendilerine anlatılan her efsanenin içinde İstanbul olsun istiyorlar. İşte elinizdeki kitap, bu İstanbul âşıklarına içinde İstanbul'un olduğu bir efsane ziyafeti sunuyor.

Masalların aksine, efsanelerde anlatılanlar halk tarafından gerçekten olmuş gibi kabul edilir. Anlatımda yer yer mübalağa

sanatı, hayal gücü, doğa üstü olaylar, özelemler, dilekler için içine sokulur ama, efsanenin mutlaka dayandığı bir gerçeklik vardır. Hatta İstanbul'un anlatılan her efsanesinde bu kentte bulunan farklı inanışların izlerini bile sürebilirsiniz. Bu nedenle, anlattığımız her efsaneyi İstanbul'un tarihi ve sosyo-kültürel yapısı içerisinde değerlendirmek gerekir.

Şehir çalışmalarında sözlü tarihin önemi çok büyüktür. Şüphesiz ki efsaneler bu sözlü tarihin vazgeçilmez birer parçasıdır. *Efsane İstanbul* kitabımız, şehrimizi bu yönüyle tanımak için bir girizgâh niteliği taşımaktadır. İstanbul'un sır dolu tarihî kapılarını birlikte aralamak dileğiyle.

Yayın Kurulu

BİRİNCİ BÖLÜM

İSTANBUL'UN KURULUŞ EFSANELERİ

Bana bir masal anlat baba
İçinde tüm sevdiklerim
İçinde İstanbul olsun

Yeni Türkü

Anlatılan her efsanenin içinde İstanbul olsun isteyen bu şehrin âşıklarından birinin Fatih Sultan Mehmet olduğunu söylemeye gerek var mı acaba? Böyle olmazsa bu şehrin kapılarını açmak ona nasip olur muydu yoksa? Rivayet olunur ki Fatih İstanbul'u fethettiği zaman bu şehrin büyüüne biraz daha kapılmış ve onun nasıl kurulduğunu merak etmiştir. Dönemin eli kalem tutan bütün ilim erbabını toplayıp kendisine bu şehrin anlatılmasını istemiştir. Ona anlatılanlardan biri de aşağıdaki Hz. Süleyman efsanesiymiş.¹

1. Stefanos Yerasimos, *Türk Metinlerinde Konstantiniye ve Aya-sofya Efsaneleri*, İstanbul, İletişim, 1998, s. 13.

HZ. SÜLEYMAN EFSANESİ

Bütün yeryüzüne hâkim olan Hz. Süleyman'a sadece Okyanus Denizi'ndeki Fren-
duz Adası'nda hüküm süren Sidon karşı çı-
kıyormuş. Öyle ki Sidon:

-Süleyman da kim oluyormuş. O hüküm-
dar ise ben de hükümdarım. Onun askeri
varsa, benimde var. Buraya gelirse görece-
ğini hesaplasın, diyormuş.

Bu sözleri duyan Hz. Süleyman çok kızmış
ve:

-Zavallı Sidon! Ne dediğinin farkında de-
ğil, diye gülümsemiş ve sonra:

-Yeryüzünün bütün cinleri, perileri, kurt-
ları, kuşları, bir fırtına olup Sidon üzerine
yürüyün, demiş.

Kara bir bulut gibi Fren-
duz Adası'na çöken
Hz. Süleyman'ın ordusu ile Sidon'un asker-
leri arasında başlayan savaş çok fazla sür-
memiş. Ada çok kısa bir süre içerisinde Hz.
Süleyman ordusu tarafından teslim alınmış.
Bu arada savaşta öldürülen Sidon'nun dün-
yalar güzeli olan Alina adında bir kızı var-
mış. Bunu gören komutanlar ona kıyamayıp
onu sapasağlam olarak Hz. Süleyman'a ge-
tirmişler. Bütün yeryüzüne hükmeden Hz.
Süleyman, karşısında bu harikulâde güzeli
görünce ona:

-Ey güzeller güzeli! Baban yaptığı büyük
densizliğin cezasını çekti, benim bunda hiç-
bir kabahatim yoktu. Sana gönlümü kaptır-

dım, söyle bir isteğin varsa hemen yapayım, demiş.

Alina iki gözü iki çeşme, durmadan ağlayarak:

-Beni teselli edecek hiç kimsem kalmadı. Beni rahatlatan gözyaşlarımı da bana çok mu görüyorsun, diyerek serzenişte bulunmuş.

Bu acı sözler üzerine Hz. Süleyman ona çok acımış ve:

-Sana gönül veren ve senden hiçbir şey esirgemek istemeyen ben varım ya! Bundan böyle sevincin de gözyaşın da ben olacağım, diyerek onu teselli etmeye çalışmış.

Alina biraz teselli olacak ki Hz. Süleyman'a bakarak:

-Öyle ise senden sadece yeryüzünün en güzel yerinde kurulacak bir saray istiyorum, demiş.

Hz. Süleyman buna çok sevinmiş ve bütün cinlere ve perilere:

-Bana yeryüzünün en güzel yerini hemen bulun, diye emir vermiş.

Cinler ve periler dünyanın en güzel yerini arayadursunlar, Hz. Süleyman da güzel Alina'sı ile seyahate çıkmış. Geze geze İstanbul'un şimdiki Sarayburnu'nda gece konaklamışlar. Burada rahat bir uyku çeken Alina, sabah uyandığında mahmur gözlerle etrafı seyrettikten sonra:

-Aman Allah'ım! Burası ne güzel yer böyle, demiş.

Bu sözleri duyan Hz. Süleyman cinlere, perilere:

-Alina'nın istediği saray işte burada yapılacak, demiş.

Böylece burada saray yapılmış; zamanla etrafına yapılan evlerle güzelim İstanbul şehri kurulmuş.

MADYAN OĞLU YANKO EFSANESİ

İkinci Süleyman olarak da bilinen Madyan Oğlu Yanko'nun İstanbul'u kurma efsanesi de çok ilginçtir. Efsaneye göre, Yanko bir gün bütün adamlarını toplayarak büyük bir ziyafet vermiş. Ziyafet dolayısıyla çok yorulmuş olacak ki hemen derin bir uykuya dalmış. Gözlerini açtığı vakit kendisini tahtı ile beraber hiç bilmediği ve tanımadığı bir yerde

görmüş. Etrafı yeşilliklerle bezeli ve ona büyük bir huzur veren bu yer ise Sarayburnu'ymuş. Yanındakilere:

-Bıkıncaya kadar burada kalalım, demiş.

Yanko'nun bütün adamları da burayı çok beğenmişler ve hükümdarlarına:

-Buradan hiç ayrılmayalım. Bize burada büyük saraylar yaptır, diye yalvarmışlar.

Yanko da sonunda onların bu teklifini kabul etmiş ve Sarayburnu'nda saraylar ve konaklar yükselmeye başlamış.²

MEGARALILAR KRALI BYZAS EFSANESİ

Eski Yunan mitolojisinden gelme ve tarihçilerin yazdığı İstanbul'un kuruluşuyla ilgili meşhur bir efsane vardır. Efsaneye göre, eski Yunanistan'da bulunan Megaralılar, kralları Zeus'la birlikte yeni bir şehir kurmak için yola koyulmuşlar. Ancak önce Delfi Kâhini'nden kuracakları şehrin nerede olabileceğini söylemesini istemişler. Kâhin onlara:

-Körler ülkesinin karşısı, cevabını vermiş. Megaralılar bu söz doğrultusunda dolaşa dolaşa bugünkü Sarayburnu'nun bulunduğu mevkiye gelmişler. Çevrelerine bakınırlarken karşı tarafta Kalkhedon şehrini (bugünkü Kadıköy) görmüşler. Bu güzel yer dururken Kalkhedonyalıların orada neden şehir

2. Niyazi Ahmet Banoğlu, *Tarih ve Efsaneleri ile İstanbul*, İstanbul, Ak Kitabevi, 1996, s. 7-10.

kurduklarına şaşırmışlar. Böylece Delfi Kâhini'nin sözünü hatırlayarak:

-Bu güzel yeri görmemek için kör olmalı, deyip şehirlerini burada kurmuşlar. Adına da krallarının ismi olan Byzas demişler.³

KRAL KONSTANTİN EFSANESİ

Efsaneye göre, Roma şehrinde cüzzam hastalığına yakalanan Kral Konstantin, derdine çare bulmaları için dönemin bütün meşhur bilginlerini toplamış; ancak hiçbiri bu amansız hastalığa bir çare bulamamış. Sonunda Kral Konstantin onları tehdit edince, bir Mecusi bilgin Kral'a şayet iyileşmek istiyorsa büyük bir havuz yapmasını, kırk gün boyunca onu henüz sütten kesilmemiş çocukların kanıyla doldurarak içinde yıkanmasını ve çıktıktan sonra hamama girmesini önermiş.

Bunun üzerine Kral hemen emir vererek henüz sütten kesilmemiş üç bin çocuğu toplamış. Çocukları için bağırı yanan ana babalar feryat figan Kral'a yalvarmışlar. Sonunda Kral bu kadar feryat figana dayanamamış. Çocukları ana babalarına teslim ederek hayır dualarını istemiş. Onların dualarıyla Kral tatlı bir uykuya dalmış. Rüyasına Hz. İsa girerek ümmetine merhamet ettiği için onun iyileşmesine vesile olmuş.

3. Ömer Faruk Yılmaz, "İstanbul Efsaneleri", *Asırlar Boyunca Eminönü*, Cilt III, İstanbul, Eminönü Belediyesi, 2003, s. 121.

Bu vakadan sonra Konstantin'in namı bütün dünyaya yayılmış. Önemli bir icraat olarak da Konstantiniye Kalesi'ni tamir etmeye başlamış. İşte böylece tamir edilen bu kale etrafında Konstantiniye (İstanbul) şehri kurulmuş.⁴

TİMAOŞ'UN OĞLU İSTANBUL EFSANESİ

Fütûhü's-Şam'dan aktarılan İstanbul'un kuruluşuyla ilgili bir efsane de şöyledir: Vaktiyle Diyarbakır şehrini kuran Roma İmparatoru Timaoş'un İstanbul adında bir oğlu varmış. Günlerden bir gün İstanbul, dünya durdukça adının unutulmaması için, ba-

4. Evliya Çelebi, *Seyahatname'den Seçmeler*, Haz. Musa Duman, İstanbul, Metropol Yayınları, 2006, s.47-50.

bası Timaos'tan kendi adını vermek istediğı bir şehir kurmak istediğini söylemiş. Oğlunu kırmak istemeyen Timaos, onun bu isteğini kabul etmiş. Bunun üzerine İstanbul, dünyanın en ünlü mimarlarına görev vererek, altı fersah uzunluğunda bir sur yaptırıp kendi adıyla anılan büyük bir kent kurmuş. Ancak henüz yapımı devam eden bu kenti dört yıl yönettikten sonra bir gün aniden ölmüş. Yerine oğlu Konstantin geçmiş ve yarım kalan bu kenti o tamamlamış. Bu nedenle, bu kente hem İstanbul hem de Konstantin denilmiş.⁵

5. Aktaran Sennur Sezer ve Adnan Özyalçiner, *Bir Zamanlar İstanbul'u*, İstanbul, İnkılâp, 2005, s.405.

İKİNCİ BÖLÜM

İSTANBUL'UN FETİH EFSANELERİ

Müjdeledi sevgili açacak kapıları
Şanı yüce komutan ve kutlu orduları

Muhammet Hekim

"Konstantiniyye (İstanbul) elbette fethedilecektir. Onu fetheden kumandan ne güzel kumandandır! Onu fetheden asker ne mutlu askerdir!" hadis-i şerifinde bahsedilen güzel kumandan ve mutlu askerlerden olmak için İstanbul Araplar tarafından birkaç kez kuşatılmasına rağmen bir türlü alınamamıştır. Osmanlı Devleti kurulduğu zaman, söz konusu hadiste belirtilen komutanlardan olmak için bu güzel şehri fethetmek, Türklerin de büyük hedefleri arasına girmiş ve Osman Gazi evlatlarına şöyle bir vasiyette bulunmuştur:

Osman Ertuğrul oğlusun
Oğuz Karahan neslisin
Hakkın bir kemter kulusun
İstambol'u aç gülzar yap

Bu çok anlamlı vasiyeti yerine getirmek, kendisinden sonraki her padişahın en büyük

isteği haline gelmiş ve sonunda bu vasiyeti yerine getirmek Fatih Sultan Mehmet'e nasip olmuştur. Sözün özü, dünya tarihinde bir çağın kapanıp yerine yeni bir çağın açılmasına sebep olan fetih olayının, neden ve nasıl gerçekleştiğini halkımız efsanelerle süsleyerek anlatmıştır. Bunlardan bazılarını aşağıda aktarıyoruz.

AKŞEMSETTİN VE HIZIR EFSANESİ

Efsaneye göre, Fatih Sultan Mehmet padişah olduğu zaman, devlet yetkilileriyle İstanbul'un fethini istişare etmiş. Fakat ilk başta hiç kimse bu işe pek rıza göstermemiş ve hatta ona:

-Hulefa-i Râşidin'e nasip olmayan fetih,

ancak Mehdi Hazretleri'ne nasip olur, diyenler bile çıkmış. Fakat Fatih'in hocası Akşemsettin:

-Konstantiniyye'yi Muhammed Han fethedecektir, demiş.

Devlet ileri gelenleri bu söze pek rağbet etmemişlerse de, Fatih hocasının bu öngörüsüne inanmış ve her keresinde ona adamlarını göndererek bu meseleyi tekrar tekrar sordurtmuş. Sonunda da Akşemsettin:

-Bu yılın Rebiyülevvel ayının yirminci günü (miladi 29 Mayıs) sabaha karşı büyük bir gayretle şu şu yerlerden yürünecek ve o zaman Konstantiniyye fethedilip her yer ezan sesleriyle dolacak, demiş.

Kuşatma sürerken Fatih Sultan Mehmet, bir ara Akşemsettin'i davet etme gereği duymuş. Fakat Akşemsettin çadırında ibadet ettiği için talebeleri, elçileri çadıra bile yaklaştıramamışlar. Bunun üzerine Fatih Sultan Mehmet onun çadırına gitmiş. Bir de ne görsün! Akşemsettin burada fetih için Allah'a yalvarmaktadır.

Fatih Sultan Mehmet, hocasını böyle görünce onu rahatsız etmek istememiş ve geri dönmüş. Kaleye bir bakmış ki: İslam askeri Hisar'a yürüyor. Önlerinde ak elbise (aba) giymiş bir taife Hisar'a gelmektedir. Ardından İslam askeri... Derken İstanbul fethedilmiş. Fetihten sonra Fatih Sultan Mehmet, Akşemsettin'e fethi nasıl bildiğini sorunca Akşemsettin:

-Kardeşim Hızır'la ilm-i ledünde (maneviyat ilminde/âleminde) Konstantiniyye'nin fethini istihraç etmiştik. Kale fethedildiği gün Hızır'ı gördüm; aba giymiş, velilerle askerinin önünde Hisar'a girmişti. Kalenin fethinden sonra da Hızır kardeşim kale duvarının üzerine çıkmış; ayaklarını sarmış, oturuyordu, cevabını vermiş.⁶

FATİH'E VERİLEN TAHTA KILIÇ EFSANESİ

Efsaneye göre, İstanbul'un kuşatıldığı zaman Agapios adındaki bir keşişte, Türklerin İstanbul'u almasını engelleyecek manevi yönden çok anlamlı olan sembolik bir tahta kılıç varmış. Keşiş bu kılıcı Bizans İmparatoru Konstantinos Paleologos'a götürerek onunla düşmanları olan Türkleri yok etmesini istemiş. Bizans İmparatoru bu kılıcı alıp inceledikten sonra, tahtadan yapılmış olduğunu görünce öfkelenerek:

-Benim elimde Davut'un her savuruştaki dört mızrak boyu uzayan olağanüstü kılıcı var. Bu tahta kılıç ne işime yarar ki, diyerek keşişi azarlamış. Buna kırılan keşiş, bu sefer doğruca genç olan Osmanlı Padişahı Fatih Sultan Mehmet'in huzuruna çıkmış, kılıcın manevi anlamını ona anlattıktan sonra kılıcı ona takdim etmiş. Genç padişah, kendisine verilen bu manevi armağanı büyük bir sevinçle kabul etmiş. Bundan do-

6 . "İstanbul Sözlü Tarih" *Kenthaber* (E-Dergi), 3 Şubat 2003.

layı da bir müddet sonra Bizans'ın düştüğü haberi gelmiş.⁷

YÂ VEDÛD SULTAN EFSANESİ

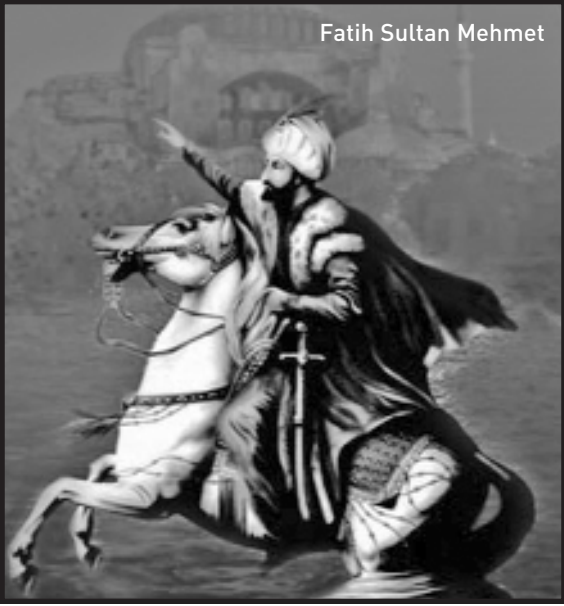
Yâ Vedûd Sultan'la ilgili birbirinden farklı iki efsane anlatılmaktadır. Bir efsaneye göre yüce bir veli, Yâ Vedûd Sultan'ın İstanbul'un fethine katılmasını istemiş. Bunun üzerine o da müritleriyle birlikte Fatih Sultan Mehmet'in ordusuna katılmış. İstanbul kuşatması boyunca her gün:

-Allah'ım İstanbul'un İslam'ın eline geçtiğini bana göster ve o gün canımı al, diye dua etmiş.

Sonunda bu duası kabul olunarak Müslüman askerlerin surlardan içeri girdiği bir esnada nereden geldiği belli olmayan bir gülle ile şehit düşmüş.

İkinci efsaneye göre kuşatmanın ilk günlerinde Bizanslılar, Osmanlı'ya tüm güçleriyle direnmişler. Fatih Sultan Mehmet hiç umudunu yitirmemesine rağmen, günlerce bu böyle devam etmiş ve istenilen sonuç bir türlü alınamıyormuş. Bu sırada askerler arasında Bizans Surları içerisinde Yâ Vedûd Sultan isimli bir veli zatın sabahtan akşama kadar "Fetih olmasın" diye Allah'a yalvardığı söylentisi yayılmaya başlamış. Bu söylenti öyle bir yaygınlaşmış ki sonunda Fatih Sultan Mehmet'in kulağına kadar gitmiş. Bu-

7. İstanbul Efsaneleri, *Focus Dergisi Ücretsiz Eki*, Temmuz 2005, s. 21.

Fatih Sultan Mehmet

nun üzerine, hocası Akşemsettin başta olmak üzere, bütün ulema ve devlet büyüklerini toplamış. Üzüntülü bir şekilde durumun iç açıcı olmadığını belirterek sonunda sözü Yâ Vedûd Sultan'a getirmiş. Bunun üzerine Akşemsettin:

-Gam yeme sultanım, fetih müyesser olacaktır. Ancak bu Yâ Vedûd Sultan'ın ölümüne bağlıdır. Onun yüzü suyu hürmetine elimize geçmeyen şehir için kırk gün daha sabredeceğiz. O, kırk gün sonunda Rabb'ine kavuşacaktır, deyince Fatih biraz rahatlamaya başlamış. Gerçekten de Akşemsettin'in bu dediği doğru çıkmış, kuşatmanın ellinci günü Osmanlı askerlerinin surlardan içeri girdiği esnada Yâ Vedûd Sultan da vefat etmiş.

Bu efsanenin bundan sonraki kısmı da çok ilginçtir. Fetihten sonra Fatih Sultan Mehmet Ayasofya'yı dolaşırken Terler Direk denilen yerde İlahî bir nurun parlamadığını fark etmiş. O yana gittiğinde bu nurun kibleye doğru uzanmış bir cesetten geldiğini görmüş. Onun nurlu göğsünde al renkte "Yâ Vedûd" yazılıymış.

Fatih Sultan Mehmet hemen cesedin yıkanmasını emir buyurmuş. Yıkama teşebbüslerinden sonra Terleyen Direk'ten:

-Merhum mağsuldur (yıkanmıştır), hemen gömünüz, diye bir ses gelmiş. Tabuta koyarak Şehitler Kapısı denilen yere gömmek isteyenler bir anda kendilerini Eminönü İskeleyi'nde bulmuşlarmış. Orada onları hazır bekleyen bir kayığı görüp ona binmişler. Kayık süratli bir şekilde gittikten sonra Eyüp yakınlarında durmuş. Tam bu sırada ne zaman kazıldığı bilinmeyen bir mezardan "Yâ Vedûd!, Yâ Vedûd!" sesleri işitilmeye başlanmış. Bunun üzerine ulema sesin geldiği mezara Yâ Vedûd'un tabutunu bırakarak son vazifesini yerine getirmiş.⁸

RUMELİHİSARI EFSANESİ

İstanbul'un fethinde önemli bir rol oynayan Rumelihisarı ile ilgili bir efsane anlatılır.

Rumelihisarı'nı yapmak isteyen Fatih Sul-

8. Erdem Yücel, "Yâ Vedûd Sultan", *Eyüp Sultan Sempozyumu VI.*, İstanbul, Eyüp Belediyesi, 2003, s.45-46 ve Evliya Çelebi, a.g.e., s. 64-65.

Rumeli Hisarı

tan Mehmet, Bizans ile görünüşte de olsa, iyi komşuluk ilişkilerinin bozulmasını istemediğinden, burayı yapmak için bir yol düşünmüş. Bizans imparatorunu kuşkulandırmak istemediği için, Boğaz'ın Rumeli Yakası'ndaki küçük bir toprak parçasını dostça dileklerle elde etmeyi tasarlamış. Bir gün İmparator Konstantinos'un iznini alarak Karadeniz'deki Terkos Kalesi yöresine ava gitmiş, ardından da İmparator Konstantinos'a avladıklarından göndererek dostluğunu göstermiş. Padişah, hediye av hayvanları ile birlikte İmparator'dan bir de istekte bulunmuş. Boğaz'ın Rumeli Yakası'nda, Hisar'ın bugün bulunduğu yerde bir av köşkü yapmak istemiş. İmparator Konstantinos bu işten kuşkullanmış ama, doğrudan olumsuz

cevap verip onun düşmanlığını da kazanmak istememiş. Konstantinos, Padişah'ı bu işten vazgeçirmek için dolambaçlı bir yola başvurarak elçileriyle:

-Eğer Padişah bir sığır derisinin kapladığı alanı aşmayacak kadar bir çiftlik yaparsa kabul ederim. Ama bir sığır derisinden fazla olursa iznim yoktur. Zira barışa aykırı olur bu iş, diye haber yollamış.

Fatih Sultan Mehmet, İmparator'un bu teklifini hemen kabul etmiş. İmparator'un göndermiş olduğu sığır derisini ince şeritler halinde dilim dilim güzelce kestirip bu şeritleri uç uca ekleyerek geniş bir alanı

burası Rumelihisarı
boğaz süt mavisi
düşlerim buharlaşıyor
karşımda gerçeğin ta kendisi
rüyalarımın ağacı
Hisar'ın kolları
dolaşüyor duvarlarında
bir devrin.. fethin
zikirleri
gözlerin görmediği
kulakların duymadığı
boğazın fısıltıları
zamanın göğsü atıyor
...

Elazığlı Mustafa Kaya

çevirmiş. Sınırları belirlenen bu alan içine-
de Rumelihisarı'nı yapmış.

Hisar'ın bu şekilde inşa edildiğini haber
alan Konstantinos:

-Barışa aykırı hisar yaptınız, diyerek he-
men elçisini yollamış.

Osmanlı Padişahı da dilim dilim kesilmiş
sığır derisini elçinin yanına verdiği kendi
adamlarıyla İmparator'a göndererek:

-İzninizle bu sığır derisi büyüklüğünde bir
hisar yaptık. Fazla yaptıysak yıkalım, diye
haber yollamış.

İşte Bizans İmparatoru'nun tüm çabaları-
na karşın, Fatih Sultan Mehmet buraya Ru-
melihisarı'nı yaptırarak, Bizans'ın tüm lo-
jistik destek kanallarını kapatmış ve böylece
İstanbul'un fethedilmesini kolaylaştırmış.⁹

CEBE ALİ EFSANESİ

İstanbul'un fethinde bulunan büyük zat-
lardan biri de Cebe Ali'dir. Rivayetlere göre
at çulundan bir cebe (zırh) giydiği için bu is-
mi almıştır. Onun Mısır'da Sultan Klavun'un
şeyhi olduğu, İstanbul'un fethinde bulunan
o güzel askerlerden biri olmak için Anado-
lu'ya geldiği söylenir.

Cebe Ali, fetih esnasında Osmanlı ordu-
sunda ekmekçi başı olmuş; yüz binlerce ki-
şinin ekmeğini tek bir fırından çıkararak bü-
yük bir keramet göstermiştir.

9. İstanbul Efsaneleri, *Focus Dergisi Ücretsiz Eki*, Temmuz 2005, s.18.

Efsaneye göre, Fatih Sultan Mehmet, gemileri karadan Haliç'e indirdiğinde Cebe Ali bu gemilere binmemiş. Yüzlerce müridiyle birlikte postlarını denize yayararak Haliç'i geçmiş. Surların önünde bu olayı gören Bizanslılar kaçmaya başlamışlar. Böylece o, bugün kendi adıyla anılan Cibali semtindeki Cibali Kapısı'nın bulunduğu yerden, yanındakilerle birlikte şehre girmiş. Ancak Cebe Ali böyle açık bir keramet gösterdiği için burada şehit düşmüş.¹⁰

ZUHURAT BABA EFSANESİ

Evliya olduğu söylenen Zuhuratbaba, yanında gezdirdiği tulum içindeki suyu bir deniz gibi gösteren kerameti ile meşhur olmuştur. Efsaneye göre, İstanbul'un fethinden önce Topkapı Surları ve çevresini Zuhurat Baba ve arkadaşları koruyormuş. İstanbul kuşatması sırasında Bizanslılar su kuyularındaki sulara zehir atınca, Osmanlı ordusunun su ihtiyacını karşılayan da o olmuş. Bakırköy'de türbesi bulunan Zuhurat Baba, aynı yerde şehit düştüğü için buraya defnedilmiş.

DERYA ALİ EFENDİ EFSANESİ

İstanbul'un fethinden bir gün önce; "Kuyularda su yok, çeşmeler akıyor, ordu su-

10. Sennur Sezer ve Adnan Özyalçın, a.g.e., s. 408.

suz kalacak" şeklinde bir söylenti çıkmış. Bunu duyan Fatih Sultan Mehmet, hemen yanına sakabaşısı Ali Efendi'yi çağırmış. Ali Efendi, padişahın huzuruna rahat bir şekilde gelip bir de tebessüm edince, Fatih Sultan Mehmet kızarak ona:

-Olup bitenden haberin yokmuş gibi duruyorsun Ali Efendi, demiş.

Ali Efendi yine tebessüm ederek:

-Suyumuz çok padişahım, demiş.

Fatih bu kez biraz daha kızarak:

-Hani su nerede, diye sormuş.

Fatih Sultan Mehmet'in artık çok kızdığını anlayan Ali Efendi, arkasındaki kırıbayı (tulum) işaret ederek:

-İşte su burada padişahım, demiş.

Fatih Sultan Mehmet kırıbayı bakınca içindeki ordunun bütün ihtiyacını karşılayacak olan suyu görmüş. Bunun üzerine Ali Efendi'ye:

-Hadi ne duruyorsun? Suyu askerlerime dağıtıversene, demiş.

Ali Efendi yine güler yüzle:

-Sultanım! İşte suyumuz burada. Fakat askere fazla su vermekten çekiniyorum. Çünkü savaştıkça terliyorlar. Her istediklerinde su versem hastalanırlar ve bundan dolayı zafer tehlikeye girer diye korkuyorum, demiş.

Fatih Sultan Mehmet, buna pek ikna olmamış. Çok sevdiği askerlerine hemen bu suyun ulaştırılmasını istemiş. Bunun üzerine

Ali Efendi sırtındaki kırıbayı alıp yere çalmış. Kırbanın düştüğü yerden sular fışkırmaya başlamış. Bu olaydan sonra da Ali Efendi'ye "Derya Ali Efendi" denmiş.¹¹

Sevmek gibidir Fatih'e İstanbul
Nazlı yârin gözleridir Boğaz
Narinliğidir Marmara'nın suyu
Ve vuruluş anıdır Altın Boynuz
Sevmek gibidir Fatih'e İstanbul
....

Serkan Yıldırımöğlu

11. Ayhan Yalçın, *İstanbul Evliyalari Ziyaret Rehberi*, İstanbul, Çelik Yayınevi, 1996, s. 120-121.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL'UN YER EFSANELERİ

Yedi tepe üstünde yükseliyorsun
Boğazla Haliçle süsleniyorsun
Yaşınla tarihe sesleniyorsun
Tarihin beşiği sensin İstanbul

Ahmet Yılmaz

İstanbul'u güzel yapan yerlerin başında dünya harikası Boğaz ve “altın boynuz” Haliç gelir. Her iki yer de dünyanın hiçbir şehrinde eşi benzeri olmayan güzel bir görünüm kazandırmışlardır İstanbul'a. Hâl böyle olunca, ilk bakışta görenleri büyüleyen bu güzel yerlerin nasıl oluştuğu, bugüne kadar farklı efsanelerin konusu olmuştur. Günümüze kadar nesilden nesile aktarılarak gelen bu yerlerin efsanelerine bakalım.

BOĞAZ EFSANESİ

Efsaneye göre, İstanbul Boğazı'nı Büyük İskender açtırmış. Karadeniz o zamanlar Nuh Tufanı'ndan geriye kalan büyük bir deraymış. Büyük İskender, Boğaz'ı kazdırıp Karadeniz'i Akdeniz'e akıtmış. Şimdi onun neden böyle bir şey yapmaya gerek duyduğunu anlatalım.

Eskiden İstanbul Boğazı'nın, Marmara'nın, Trakya'nın bulunduğu bölgeye Meke-donya ülkesi denirmiş. Daha genç yaşta krallar kralı olan Büyük İskender, bu ülkenin kralı Kidafe'ye bir türlü hükmünü geçiremiyormuş. Büyük İskender, günlerden bir gün hem bu ülkede halkın kendisi hakkında neler düşündüğünü öğrenmek hem de burada hüküm süren Kral'ın kudretini anlamak için kılık kıyafetini değiştirerek bu ülkeye girmiş. Ne var ki, Kidafe çok akıllı bir kraldır. Daha önce İskender'in şeklini çizdirip bütün memlekete dağıtmıştır. Bu yüzden İskender adımını ülkeye atar atmaz askerler onu tanımış, yakalayıp krallarının huzuruna götürmüşler. Kral onu uzun bir süre burada esir tutmuş. Sonunda Kidafe ahaliyi

toplayıp İskender'i huzuruna çağırmış. Kendisine karşı kılıç çekmeyeceğine dair ondan aldığı söz karşılığında onu serbest bırakmış. Ancak İskender yurduna büyük bir intikam hırsıyla dönmüş. Ne var ki, Kidafe'ye karşı kılıç çekmeyeceğine dair herkesin karşısında söz vermiş ve yemin etmişti. Derhal vezirleri ve bilginleri toplayarak:

-Hemen bana bir çare bulun! Kidafe'ye karşı kılıç çekmeyeceğime dair yemin ettim. Yeminimi bozmayacak şekilde intikamımı nasıl alabilirim ve onu nasıl yok edebilirim? Bunu bana söyleyin, demiş.

Vezirler ve bilginler iyice düşündükten sonra:

-Savaş olmaksızın hemen Karadeniz'i yarıp Akdeniz'le birleştireceğiz. Böylece Kidafe'nin bütün memleketi suyun altında kalacağı için siz de intikamınızı almış olursunuz, demişler.

Bu öneri İskender'in hoşuna gitmiş. Bunun için derhal dönemin en ünlü mühendislerini bu iş için görevlendirmiş. Her iki denizi de ölçen mühendisler, Karadeniz'in seviyesini Akdeniz'den yüksek buldukları için kazı için Karadeniz'den başlanması gerektiğini söylemişler.

İskender hemen emir vermiş. Çok sayıdaki güçlü ve kuvvetli askerleri üç yıl durmadan çalışarak İstanbul Boğazı'nın kazma işini bitirmişler. Bu iş biter bitmez Karadeniz'in sularını salıvermişler. Aşağıya

doğru köpüren sular, Kidafe'nin bütün ülkesini şehirleriyle birlikte altında bırakmış. Böylece Kidafe askerleriyle birlikte yok olmuş, Karadeniz de ta Akdeniz'e varıp onunla birleşmiş.

İşte o gün bugündür Karadeniz'in suları İstanbul Boğazı'ndan geçerek aşağılara doğru akıyormuş.

HALIÇ EFSANESİ

Eski Yunanda Zeus denilen birisi varmış. Kim olursa olsun, gördüğü her güzele hemen vurulurmuş. Hem kendisi herhangi bir şekle girebiliyor hem de başkasını farklı şekillere sokabiliyormuş.

Bir gün Eski Yunanda Argolitt Kral Inaküs'ün kızı İo'yu görmüş ve ona âşık olmuş. Onu, hanımı kıskanç Hera'nın hışmından korumak için inek biçimine sokmuş. Fakat eşi Hera bunu yine fark etmiş ve ineğe musallat olmuş. Tekrar eski haline dönmesin diye, yüz gözü olan Argus'u ona bekçi kılmış. Argus'un iki gözü uyur doksan sekiz gözü uyumazmış. Ancak Zeus, Hermes'e İo'yu Argus'tan kurtarmasını emretmiş. Hermes çoban kıllığına girerek Argus'a yaklaşmış. Ona büyüleyici hikâyeler anlatmış ve kavalıyla güzel havalar çalmış. Sonunda kendini bu havaya kaptıran Argus bütün gözlerini kapatarak derin bir uykuya dalmış. Böylece Hermes uykuda onun başını kesmiş

ve İo'yu ondan kurtarmış. Ama bu arada Hera tüm bu olup bitenleri seyrediyormuş. Bu sefer İo'nun üzerine bir sinek salmış.

Çok uzun olan bu efsanenin sonunda İo, kendisine musallat edilen sinekten kaçarken İstanbul Boğazı'ndan da geçerek (ki bundan böyle burası "İnek Geçidi" anlamına gelen "Bosphorus" olarak anılacaktır) Haliç'in bulunduğu mevkiye gelmiş. Oradaki bir tepede bir kız çocuğu dünyaya getirmiş ve ona Keroessa adını vermiş. Bu ad zamanla boynuz anlamına gelen Keras'a dönüşmüş. İşte diğer bir adı da Altın Boynuz (Golden Horn) olan Haliç, böyle bir, efsaneye konu olmuş.¹²

Bu efsaneyi, İstanbul'un kuruluş efsanesi kabul edenler de vardır. Onlara göre adı

12. Ömer Faruk Yılmaz, a.g.e., s. 121-123.

Keroessa'dan Keras'a dönüşen bu kızı, Su Perisi Semestra büyötmüş. Kız büyöyönce Deniz Tanrısı Poseidon ile evlenmiş ve Byzas adında bir oğlan çocuğı dünyaya getirmiş. Bu çocuk büyöyönce İstanbul'un kurucucu olmuş.

Başka bir efsanede Haliç'in niçin Altın Boynuz (Aurei Cornus) olarak adlandırıldığı şöyle anlatılır: Marmara Denizi'ni Karadeniz'e bağlayan İstanbul Boğazı'nda, Avrupa ile Asya'yı ayıran boğazın en dar yerinde Asya yakasındaki Kalkhedon yakınında, dipten yüzeye doğru suyun içinde parıldayan şahane beyazlıkta bir kaya varmış. Palamutlar bu kayayı birdenbire karşılarında görünce, her zaman ürkerlermiş. Sürü halinde birdenbire karşı taraftaki Byzantion Burnu'na yönelirlermiş. Sonunda da tümü burada yakalanırmış. Haliç'e Keras (Altın Boynuz) denmesinin, bu körfezde kaynayan balıklardan dolayı olduğu söylenir. Zira akıntının palamutları sürü halinde Haliç'e girmeye zorladığını ve dar bir bölgede o zamanlar onların elle bile yakalandığı söylenmektedir. Byzantion'un o zamanlar fazla altınları olmasa da, onun kadar değerli olan palamutları varmış.¹³

13. Yurdağıl Akyar, "Masal Şehrinin Altın Boynuzu Haliç", *Haliç*, Sayı 1, 2002, s. 10.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL'UN SEMT EFSANELERİ

Sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul
Görmedim gezmediğim sevmediğim hiçbir yer
Ömrüm oldukça gönül tahtıma keyfince kurul
Sade bir semtini sevmek bile bir ömre değer
...

Yahya Kemal Beyatlı

İstanbul'un her semtinin ismiyle ilgili mutlaka bir efsane vardır. Bunları daha önce *İstanbul'un İlçe ve Semt isimleri* adı altında iki cilt olarak sizlere takdim ettiğimiz kitaplarda anlattığımız için tekrar ele almak istemiyoruz. Uzun sözün kısası, bu bölümle sizlere hem bu çalışmamızı hatırlatıyor hem de İstanbul'un semtlerine dair çıktığımız anlam yolculuğuna devam ediyoruz.

YENİKAPI SEMTİNİN İSİM EFSANESİ

Rivayetlere göre IV. Murat meyi (şarap), afyonu ve fal bakmayı yasaklamış. Bundan dolayı bu işleri yapanlar ancak ve ancak gizli bir şekilde yapabiliyorlarmış. IV. Murat bu uygulamanın ne kadar başarılı olduğunu görebilmek için bir gün kıyafetini değiştirerek halk arasına karışmaya karar vermiş.

İstanbul'un Avrupa yakasını gezdikten sonra, Anadolu yakasına geçmek için Üsküdar'a giden bir gemiye binmiş. Gemideki sandalcılardan biri yanında sarkan ipi çekerken padişah onun ucundaki testiği fark etmiş ve sandalcıya:

-Ne var o testinin içinde, diye sormuş.

Sandalcı:

-Ne olacak, mey işte, demiş.

Padişah:

-Mey yasak. Padişahımız görse kafanı vurdurtur; korkmuyor musun, demekten kendini alamamış

Sandalcı da hâliyle:

-Yahu padişah nereden görecek bizi denizin ortasında, demiş.

Aradan biraz zaman geçince sandalcı bu kez de teknenin tahtalarından birini kaldırıp afyon çıkarmış ve nargilesine atarak körüklemeye başlamış.

Padişah ona yine yasağı hatırlatmış. Sandalcı aynı şekilde:

-Kim görecek ki bizi denizin ortasında, demiş.

Biraz daha gittiklerinde, sandalcı cebinden bu sefer fal taşlarını çıkarmış. Üstelik padişaha:

-Ver beş akçe de falına bakayım, demiş.

Fal taşları padişahın en çok sevmediği şeymiş. Biraz daha sabredeyim diye düşünen Padişah:

-Haydi bak, demiş.

Fal taşlarını elinde sallayıp atan sandalcı padişaha:

-Efendi, sorunu sor bakalım, demiş.

Padişah:

-Padişah şu anda nerededir, diye sormuş.

Sandalcı taşlara bakıp:

-Padişah şu anda deniz üstündedir, demiş.

Padişah biraz endişelenmiş gibi yaparak:

-Sakın yakınımızda bir yerde olmasın, diye sormuş ve bu kez iyice bakmasını söylemiş.

Sandalcı taşlara tekrar baktığında birden padişahın ayaklarına kapanarak:

Affet beni padişahım, diye yalvarmaya başlamış. Kıyıya gelene kadar yalvarmaya devam etmiş. Sonunda padişah dayanamayarak:

-Sana bir soru soracağım. Eğer bilersen seni affederim. Bilemezsen boynunu anında vurduracağım, demiş.

Sandalcı sevinçle:

-Padişahım çok yaşa, demiş ve merakla soruyu beklemeye başlamış.

Padişah:

-Dönüşte İstanbul'a hangi kapıdan gireceğim, diye sormuş.

Sandalcı:

-Affınıza sığınarak kapıyı bir kâğıda yazsam ve siz kapıdan geçtikten sonra baksanız olmaz mı?, diye cevap vermiş.

Padişah:

-Olur, deyince sandalcı tahminini bir kâğıda yazarak padişaha vermiş.

Padişah kâğıdı cebine koymuş. Sandal kıyıya varınca surlarda nöbet bekleyen askerlere:

-Surlara yeni bir kapı açıla! İstanbul'a bu kez ben oradan gireceğim, demiş.

Emir bu ya. Kapı hemen açılıp padişah bu kapıdan İstanbul'a girmiş. Kapıdan girerken sandalcının kâğıda hangi kapıyı yazdığını merak etmiş. Kâğıdı okuyunca hayretler içinde kalmış. Meğerse kağıtta "Padişahım yeni kapınız vatana, millete hayırlı, uğurlu olsun." diye yazıyormuş.

İşte o gün bugündür bu kapı Yenikapı olarak anılmış ve çevresine kurulan semte ismini vermiş.¹⁴

SELAMSIZ SEMTİNİN İSİM EFSANESİ

Üsküdar'da bugün Selamsız olarak bilenen yerde yaşayan bir şahıs, buranın Selamiyye Sokağı'ndan geçerken burada bulunan esnaflara hiç selam vermiyormuş. Bundan dolayı esnaflar kendisine "Ne kadar selamsız, hiç selam vermiyor." diye serzenişte bulunmuşlar ve ona Selamsız lakabını takmışlar. Hatta daha sonra da Selamsız diye adlandırdıkları bu kişiyi, sözü geçen büyük bir zata şikâyetle bulunarak onun neden kendi sokaklarından selam vermeden geçtiğinden dem vurmuşlar. Bunun üzerine bu zat bir gün konuyu Selamsız'a açmış. Selamsız da: -O halde benimle gel, demiş.

Onu katırına bindirerek kendisi de bir başka katırla yola çıkmışlar. Tam o sokaktan geçerken bu sefer bu zat gördüğü manzara karşısında dehşete düşmüş. Sağlı sollu dükkân sahiplerinin kafalarının farklı mahlukatlar şekline büründüğünü müşahade etmiş. Daha sonra aşağıda Selmanipak Caddesi'ne varınca Selamsız bu büyük zata dönerek:

-Ne dersiniz efendim, bunlara selam verilir mi, demiş.

14. "Yenikapı'nın Hikâyesi", *Memleket Gazetesi*, 17 Aralık 2005.

Bu zat da son derece üzgün ve perişan bir halde:

-Verilmez efendim, huyları o kadar kötüymüş ki suretlerine yansımış, demiş.

Ertesi gün de bu büyük zat esnaflara giderek:

-Esas selamsız sizsiniz! Önce siz kendinize bir çeki düzen verin. Sizin bu sokak ve bu çarşı selamsız; o kişi değil, diye onları azarlamış.

Söz konusu büyük zatın bu tavrı etkili olacak ki, esnaflar kendilerine bundan sonra bir çeki düzen vermişler. Hem Selamsız hem o büyük zat buradan muhtelif zamanlarda geçtiklerinde esnafların manevi olarak kendilerine gösterilen eski hallerinden bir eser kalmadığını görmüşler. Güzelce selamlarını verip geçmişler artık. Ama ne var ki söz konusu şahsa verilen Selamsız lakabı halkın dilinden kolay kolay çıkmamış. Öyle ki bu lakap, söz konusu semte de isim olarak verilince artık kalıcı hale gelmiş.

GALATASARAY SEMTİNİN İSİM EFSANESİ

Sultan Bayezit zamanında Galata'nın arka tarafları, ormanlık bir alanmış. Karlı bir kış günü Sultan Bayezit buraya ava çıkmış. Yanındakilere:

-Burnuma gül kokuları geliyor, demiş.

Yanıdakiler etrafa baktıklarında, ormanın ortasında bir kulübe görmüşler. Gördükleri

kulübenin içi dışı gerçekten bir gül bahçesi imiş. İçinde de ak sakallı, nur yüzlü bir ihtiyar kalıyormuş. Padişah'a hemen haber vermişler. Padişah da kulübenin olduğu yere gelmiş. Karşısında Padişah'ı gören ihtiyar:

-Hünkârım, güllerim var ama bülbülleri eksik. Buraya himmetinle bir okul yaptır da hayatımın son demlerinde burada çocukları okutayım. Onlar bu güllerin bülbülleri olsunlar, demiş.

Bunun üzerine Padişah hemen emir vermiş. Böylece burada "Galatasaray" adı verilen bir okul yapılmış. Kurulan bu okul da çevresine kurulan semte ismini vermiş. Burada yapılan okulun Galatasaray Sultanîsi / Galatasaray Lisesi, bu ihtiyar zatın da Gül Baba olduğu rivayet edilir.¹⁵

15. Ayhan Yalçın, a.g.e., s. 125-126.

UNKAPANI'NDA GEÇEN SEFER DEDE EFSANESİ

Günlerden bir gün Sefer Dede, Unkapanı'ndaki bir fırına girmiş. Bir süre sonra tanıdıklarıyla vedalaşarak oradan hemen ayrılmış. Unkapanı'ndan denize atlayarak gözlerden kaybolmuş. Yedi yıl sonra Ceza-yir'den Unkapanı'na dönen gemiciler, Septe Boğazı'nda Sefer Dede'yi bir timsahın üstünde arkalarından gelirken görmüşler ve onu hemen gemilerine bindirmişler. Gemiye alınamayan timsah ise Unkapanı'nda kıyıya ulaşana kadar onları takip etmiş. Kıyıya vardıkları vakit timsah ölmüş ve Sefer Dede'nin ricasıyla buraya gömülmüş.¹⁶

16. "İstanbul Sözlü Tarih" *Kenthaber* (EDergi), 3 Şubat 2003.

BEŞİNCİ BÖLÜM

İSTANBUL'UN TARİHÎ YAPI EFSANELERİ

Farklı medeniyetlere başkentlik yapmış olan İstanbul'un bu medeniyetlere ait güzide tarihî yapıları ve onları anlatan güzel efsaneleri vardır. Bu tarihî yapılar âdeta İstanbul'un birer incisidir. Onun güzelliğine güzellikler katarak dünya şehirleri içerisinde farklı olan yerini biraz daha belirginleştirirler. Her biri kulağımıza bir şeyler fısıldamak ister. İhtişamlı tarihimizin sorumluluğunu yükleme isteğini ve İstanbul'u anlattıkları kadar bizim de onları korumamız gerektiğini...Evet, bu tarihî yapılar yıkım çağının tehlikesine karşı masumca öyle durdular ki yerden bizden bir koruma bekliyorlar. Biz de en azından onların halk dilinde anlatılan efsanelerini anlatarak anlam dünyasında bunu kısmen yapabiliriz, değil mi? Söz konusu efsaneleri iki farklı başlık altında aşağıda sunuyoruz.

A) ANIT ESER EFSANELERİ

İstanbul'un tarihî yapıları içerisinde anıt eser diye adlandırdığımız tarihî kulelerin, sütunların, dikilitaşların ve su kemerlerinin yeri farklıdır. Bu tarihî yapıların her biri, İstanbul'un efsanevi görüntüsünü ilk bakışta bize sunmaktadır. Yani onlara bakan

herkes, onların nasıl bir efsaneye sahip olduklarını merak etmektedir. Bu merakı kısmen gidermek için Kızkulesi'nden başlayalım.

KIZKULESİ'NİN HÜZÜNLÜ BİR AŞK EFSANESİ

Kızkulesi, denizin içinde olduğundan için ulaşılmaz görülmüş ve içinde yaşananlar hakkında fazla bilgi sahibi olunmadığı için onunla ilgili çeşitli efsaneler anlatılmıştır. Kızkulesi'yle ilgili ilk efsane Hero ile Leandras adlı iki gencin hüznü dolu aşkını konu alan efsanedir. Efsaneye göre Hero, Afrodit'in rahibelerindenmiş ve aşka yasaklıymış. Günlerden bir gün Afrodit'in tapınağında düzenlenen bir törene katılmak için kuleden ayrılmış ve orada Leandros ile karşılaşmış. İki genç ilk görüşte birbirlerine aşık olmuşlar. Leandros kuleye dönen Hero'nun hasretine daha fazla dayanamamış. Bundan dolayı her gece yüzerek gizli gizli kuleye Hero'nun yanına gidermiş. Yine aynı şekilde yüzerek kuleye gittiği fırtınalı bir günde, Hero'nun aydınlatma için yaktığı ateş sönmüş. Bunun sonucunda Leandros karanlıkta yolunu kaybederek Boğaz'ın sularına gömülmüş. Sevgilisinin boğulduğunu gören Hero da Kızkulesi'nden Boğaz'a atlayarak onun ardından denizin sularında kaybolmuş.

KIZKULESİ'NİN YILAN EFSANESİ

Bir kehanete göre kralın birine, daha önce yılan sokması sonucu ölen kızı gibi, canından çok sevdiği diğer kızının da on sekiz yaşına ayak bastığında bir yılan tarafından sokularak öldürüleceği söylenmiş. Bunun üzerine kral, bir daha evlat acısı yaşamamak için denizin ortasında bu kuleyi yaptırarak kızını buraya yerleştirmiş. Kader bu ya, kıza gönderilmek üzere hazırlanan üzüm sepetine bir yılan gizlenmiş. Üzüm sepeti bütün kontrollere rağmen, içindeki yılan fark edilmeden diğer yiyeceklerle birlikte kuleye gönderilmiş. Kız, sepetteki üzümleri aldığı esnada içindeki yılan çıkmış

ve prensesin tenine süzülerek zehrini boşaltmış. Böylece kralın bu kızı da diğer kardeşiyle aynı kaderi paylaşarak yılan sokması sonucu ölmüş.

Rivayetlere göre kral, bu kızına en azından öldükten sonra yilandan kurtulması için demirden bir tabut yaptırarak onu Ayasofya'nın giriş kapısının üstüne yerleştirmiş. Ancak bugün hâlâ aynı yerde bulunan bu tabutun üstünde iki deliğin bulunması, ölümden sonra da yılanın kızı rahat bırakmadığına dair söylentilere yol açmış.

Bir masaldır İstanbul
Zümrüdüanka misali git
Git de bul,
Kız Kulesi'nde başlar ilk cümlesi masalın
İşte ordadır tam kalbindedir vuslatın
Işıldar büyüler hayran eyler virane âşık-ı nurunu
Boğazı sarar ya baştan başa vurgunu
Kız bakmaktadır kuleden
Boğaz'a mavilerini bırakmaktadır gözlerinden
Kızın kulesi ya
Kız naz eder söz eder aşığına
Dert eyler derman eyler bedbahtına
Bir masaldır İstanbul.
Zümrüdüanka misali git
Git de bul
...

Fatma Çağlayantaş

KIZKULESİ'NİN BATTAL GAZİ EFSANESİ

İstanbul'un tarihî eserlerinin efsanelerinden başka, onlarla ilgili şiir kokan her sözün de mutlaka bir efsanesi vardır. Kızkulesi'nden söz açılmışken onunla ilgili bir örnek üzerinde duralım.

Efsaneye göre Battal Gazi, askerleri ile birlikte Kızkulesi'ne bir gün aniden bir baskın yapmış. Kuleye saklanan hazineleri ve Üsküdar Tekfuru'nun kızını almış. Bunları aldıktan sonra Üsküdar'dan atına binerek askerleriyle birlikte oradan uzaklaşmış. "Atı alan Üsküdar'ı geçti" deyiminin bu olaydan hareketle söylendiği sanılmaktadır.

KAPALIÇARŞI TÜNELLERİ EFSANESİ

Efsaneye göre, İstanbul'un altı birbirine bağlı kıvrım kıvrım tünellerle kaplıymış. Öyle ki bunlar Yerebatan Sarayı'nın gizli bir bölmesinden başlayıp denizin dibinden devam ederek ta Kınalıada'ya kadar uzanıyormuş.

Tüneller Kapalıçarşı'nın altından da geçiyormuş. Kapalıçarşı'nın gizli tutulan bir yerinden ancak bu tünellere girilebiliyormuş. Tüneller Çarşı'nın altından başka yerlere doğru gidiyormuş ama, buraları kullanmak kesinlikle yasakmış. Bir keresinde üç dört çocuk kuralları ihlal ederek labirent gibi bu dehlizlere girmişler. Ancak buradan onlar-

dan sadece biri çıkmayı başarmış; diğerleri yollarını bulamayıp tünellerde kaybolmuş. Dönen çocuk da akli dengesini kaybetmiş. Çünkü içerisi iskeletlerle, insan boyunda böceklerle, farelerle doluymuş.

SULTANAHMET MEYDANI'NDAKİ DİKİLİTAŞ EFSANESİ

Anlatılan bir efsaneye göre, Sultanahmet Meydanı'ndaki Dikilitaş'ın dibinde, zamanında bakırdan tılsımlı bir el varmış. Hangi tüccar İstanbul'a bir mal getirecek olsa doğrudan oraya gider, mala biçtiği değerın tutarını elin içine koyarmış. Bu bakır el, getirilen malın gerçek değerini, avucunu kapatarak bildirirmiş. Günlerden bir gün, yi-

ne bir tüccar, satmak üzere yanında getirdiği bir atla birlikte Dikilitaş'a gelmiş ve atın bedelinin on bin akçe olduğunu belirterek bakır ele parayı saymaya başlamış. Fakat atın gerçek değeri kırk akçe olduğu için el kapanmış. Atın sahibi bu duruma çok öfkelenerek:

-Kırk akçe de ne demek? Ben atımı on bin akçeye bile vermem, diyerek öfkesinden bu bakır eli tek vuruşta kırmış. Çevredeki görevliler hemen adamı yakalayıp gereken

cezayı vermişler. Birkaç gün geçmeden de satmak için getirdiği at ölmüş, derisi de bir müşteriye ancak kırk akçeye satılmış.¹⁷

YILANLI SÜTUN EFSANESİ

İstanbul'un efsaneleri *Bin Bir Gece Masalları* gibidir. Anlatıla anlatıla bitirilemez. Sultanahmet Meydanı'ndaki Yılanlı Sütun, aslında birbirine dolanmış üç yılan sütunuymuş. Efsaneye göre bu sütun tılsımlı olduğu için şehre yılan, çıyan ve akreplerin girmesine engel oluyormuş. Öyle ki bir yenicileri tarafından sütundaki üç yılanın başı kopartılınca tılsım bozulmuş ve İstanbul'da birdenbire söz konusu zehirli hayvanlar ilk defa ortaya çıkmıştır.

...

Köprülerin gerdan gibi takılı

Dikilitaş ortasında dikili

Gönderinde al bayraklar çekili

Tüm dünyanın gözündesin İstanbul

...

Bahri Köksal

17. İstanbul Efsaneleri, *Focus Dergisi Ücretsiz Eki*, Temmuz 2005, s. 2526.

ÇEMBERLİTAŞ EFSANESİ

Efsaneye göre, Konstantin'in annesi Helena, 309 yılında Kudüs'ü ziyaret ettikten sonra, burada Yahudilerin Hz.İsa'nın üzerine gerdikleri haçı, eline ve ayağına vurdukları çivileri ve bazı mucizelere ait eserleri alıp oğlu Konstantin'e hediye olarak getirmiş. Konstantin ise kendisinden sonra gelecek olanların bu kutsal emanetlerin değerini bilmeyeceklerinden endişelendiği için yerin altında taştan sağlam bir hücre inşa edip emanetlerin burada korunmasını emretmiş. Kimse bulmasın diye de üzerine bugün Çemberlitaş olarak adlandırılan dikilitaşı işaret olarak koymuş.¹⁸

18. "Efsanedir Ne Dense Yeridir", *Yeni Şafak Gazetesi*, 22 Aralık 2002.

KIZTAŞI EFSANESİ

...

Kızkulesi Kıztaşı efsane hatırası

Ayasofya Fetih'le bir ecdat muhtırası

...

Mustafa Benkli

Efsaneye göre, Ayasofya'nın yapımı esnasında bir genç kız sırtına yüklediği koca bir sütunla inşaat alanına doğru giderken karşısına aniden bir cin çıkmış ve kıza:

-Bu sütunu nereye götürüyorsun, diye sormuş.

Kız da:

-Ayasofya diye bir kilise yapıldığını duydum. Çorbada benim de tuzum bulunsun diye bu sütunu oraya götürüyorum, diye cine yanıt vermiş.

Bunun üzerine cin:

-Sen geç kalmışsın, kilise çoktan bitti. Sen o taşı aldığın yere bırak, diye kıza karşılık vermiş.

Kız üzülerek taşı aldığı yere dik bir şekilde bırakmış. Bırakmış bırakmasına ama, içine acayip bir kuşku düşmüş. Ayasofya'yı görmek için yola koyulmuş. Buraya vardığında inşaatın henüz bitmediğini görmüş. İşte o vakit kız cinin kendisini kandırdığını

anlamış ve taşı tekrar almak için geri dönmüş. Ne var ki, bütün çabasına rağmen, bu kez taşı bir türlü yerinden oynatamamış ve böylece Fatih'te bulunan bu taş, bugünkü yerinde kalmış.

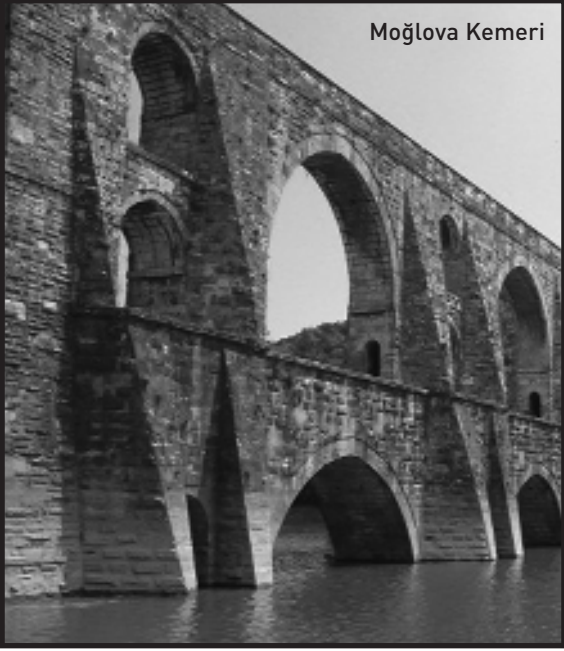
BOZDOĞAN (VALENS) SU KEMERİ EFSANESİ

İstanbul'un çehresini değiştiren en meşhur su kemeri Valens (Bozdoğan) Su Kemeridir. Bu kemer hakkında ilginç bir efsane anlatılır. Efsaneye göre, Vaklile Halke-
duan, yani Kadıköy Surları üzerinde bir

taş bulunmuş. Taşın üzerinde "İstanbul'a suyu şehrin surları nakledecek" şeklinde bir ibare yazılıymış. Bunun ne anlama geldiği o zamanlar bir türlü anlaşılamamış. Bir müddet sonra Kadıköy, Bizans İmparatoru'nun hışmına uğramış. Duvarları yıktırılarak, bütün malzemeleri Bizans'a getirilerek birçok yapının ve bizzat Bozdoğan (Valens) Su Kemerini inşaatında kullanılmış. İşte o zaman söz konusu taşın üstündeki yazının ne anlama geldiği anlaşılmış.¹⁹

19. Ömer Faruk Yılmaz, *Asırlar Boyunca Eminönü*, Cilt I, İstanbul, Eminönü Belediyesi, 2003, s. 32.

Moğlova Kemerİ

MOĞLOVA KEMERİ EFSANESİ

Efsaneye göre, Kanuni Sultan Süleyman Belgrat Ormanları'nda avlanırken birdenbire atının ayağı sürçmüş. Etrafa baktıklarında atın bastığı yerden bir çukurun açıldığını ve içinden harıl harıl bir su fışkırdığını görmüşler. Padişah bu duruma çok sevinmiş. Çünkü o zamanlar İstanbul'da su sıkıntısı yaşanıyormuş. Padişah hemen susuzluk çeken kente bu suyu getirtmek için Mimar Sinan'ı görevlendirmiş. Bunun üzerine Mimar Sinan da ünlü Moğlova Kemerİ'ni yaparak şehre bu suyu getirmiş.²⁰

20 . Sennur Sezer ve Adnan Özyalçiner, a.g.e., s. 414.

B) CAMİ EFSANELERİ

İstanbul'u anlat diyorsun bana
Bunu kimler ne şairler denediler
Nedim'ler Yahya Kemal'ler Orhan Veli'ler
Onların günahı yoktu
Yetersiz kalmıştı tüm kelimeler
...

Naşide Gökbudak

İstanbul'un tarihî yapıları içerisinde ibadet yerleri, özellikle camiler önemli bir yer tutar. İstanbul'un ihtişamını gösteren bu eserlere şiirler yazılmış ve onlar için dilden dile dolaşan efsaneler anlatılmıştır. Bu muhteşem eserleri bir şiir kadar güzel anlatmak mümkün değil ama, kentin birer abidesi olan bu eserlerin efsanelerini anlatmak, bir nebze de olsa, bizi vicdanen rahatlatacaktır.

SÜLEYMANİYE CAMİİ'NİN KURULDUĞU YERİN EFSANESİ

Süleymaniye, İstanbul'un üçüncü tepesi üzerinde kurulu muhteşem bir camidir. Bu camiye uzaktan bakıldığında, onun eşsiz silüetinin sizi büyülediğini görürsünüz. Kısacası, Süleymaniye her yönüyle görkemli

bir efsanedir. Bakın bu büyük eser hakkında ne anlamlı efsaneler anlatılmıştır. Yerinin tespit edilmesi hakkındaki efsaneyle başlayalım:

Kanuni Sultan Süleyman, İstanbul'a güzel bir cami inşa etmek istemiş. Ancak yerini tespit etmekte epey güçlük çekmiştir. İstanbul'un farklı yerlerini dolaşmış; fakat camiye buralara yapmaya karar vermekte hep tereddüt etmiştir. Bir gece bu yoğun duygular içerisinde Peygamber'imize iltica ederek istihareye yatmış. Rüyasında Onu görmüş. Rüya da Peygamber'imiz, Kanuni'yi şu anda Süleymaniye Camii'nin bulunduğu

yere getirmiş ve orada caminin nasıl yapılacağına ona tarif etmiş.

Kanuni'nin sabahleyin ilk işi Mimarbaşı Mimar Sinan'ı çağırmak olmuş. Mimar Sinan gelince beraber şu anda Süleymaniye Camii'nin bulunduğu yere gelmişler. Kanuni, Mimar Sinan'a bakarak:

-Mimarbaşı, işte ben camimi buraya yaptırmak istiyorum, demiş.

Mimarbaşı söz alarak:

-Evet sultanım, caminiz buraya yapılacaktır. Şekli ve külliyesi şöyle, minaresi de böyle olacaktır, diye devam etmiş.

Mimar Sinan böyle Peygamber'imizin Kanuni'ye yaptığı bu tarifi yapınca Kanuni şaşırarak:

-Mimarbaşı bu işten haberdarmışsın gibi konuşuyorsun, demiş.

Bunun üzerine Mimar Sinan tekrar söz alarak:

-Evet Sultanım, Efendimiz size tarif ederken ben de arkanızdaydım, diye cevap vermiş.

...

Başı dik minareler göğe mühür vurmakta
Rüzgâr, Yahya Kemal'den bir mısra savurmakta...

...

Güçer Kafa

SÜLEYMANİYE CAMİİ'NİN SES DÜZENEGİ EFSANESİ

Süleymaniye Camii inşa edilirken Mimar Sinan'ın mihrapta nargile içtiği söylentisi yayılmış. Öyle ki bu söylenti Kanuni'nin kulağına kadar gitmiş. Mihrapta nargile içmeyi bir saygısızlık olarak addeden Kanuni, meselenin içyüzünü öğrenmek için inşaata bir gün ansızın bir baskın yapmış. Bakmış ki, Mimar Sinan gerçekten de söylendiği gibi mihrapta nargile fokurdatıyor. Padişah, Mimar Sinan'a:

-Mimarbaşı ne yaparsın böyle, diye sormuş.

Mimarbaşı:

-Sultanım, görüyorsunuz ya, nargilemi fokurdatıyorum, diye cevap vermiş.

Padişah:

-Mimarbaşı, camide nargile içilir mi; sen bu işi yapmazdın, hikmeti nedir ki bunun, diye tekrar sormuş.

Bunun üzerine Mimar Sinan:

-Sultanım, bakın nargilemde tütün yoktur. Bununla suyun kaynamasından meydana gelen sesin cami içerisindeki dağılımını kontrol ediyorum. Burada suyun fokurdamasından meydana gelen sesin caminin her tarafına eşit şekilde dağılmasıyla, yarın hoc efendinin bu mihraptaki sesinin 60-70 metre gerilerde duracak cemaat saflarına kadar ulaşip ulaşmadığını anlayacağız, diye cevap vermiş.

SÜLEYMANİYE CAMİİ'NİN HARCINA KATILAN MÜCEVHERAT EFSANESİ

Mimar Sinan, Süleymaniye Camii'nin temelini attıktan sonra, temelin iyice oturması için cami inşaatına bir yıl ara vermiş. İnşaatın ekonomik nedenlerden dolayı durduğu yolunda duyum alan Safevî Şahı Tahmasp, Kanuni Sultan Süleyman'ı küçük düşürmek için, bunu fırsat bilerek güya cami tamamlansın diye bir sandık dolusu mücevherat göndermiş. Fakat bu duruma çok sinirlenen Padişah, Mimarbaşı Sinan'a bunları Safevî elçisinin gözü önünde bir dibekte dövdürterek toz haline getirmesini ve Süleymaniye'nin inşaatında kullanılan harca katmasını emretmiş. Mimarbaşı da hemen denileni yapmış. Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte Süleymaniye Camii'nin parlaması bundanmış.

SÜLEYMANİYE CAMİİ'NİN EĞRİ MİNARELER EFSANESİ

Süleymaniye Camii'nin minareleri tamamlandığı zaman, etrafta oynayan çocuklar Mimarbaşı Sinan'a:

-Bak amca şu minareler eğri, demişler.

Mimarbaşı da:

-Gelin çocuklar onları beraber düzeltelim, demiş.

Caminin minarelerine halatlar bağlanmış. Ta ki çocuklar:

-Tamam amca minareler düzeldi, diyene kadar Mimar Sinan çocuklarla beraber hatları çekmeye çalışmış. Minarelerin düzgün olduğundan emin olan mimarlar ve işçiler Mimar Sinan'a böyle bir şeyi neden yaptığını merakla sormuşlar. Mimar Sinan da:

-Ola ki bu söylenti yayılır da minarelerin düzgün olduğundan şüphe edilir diye böyle bir şey yaptım, şeklinde cevap vermiş.

AYASOFYA'NIN YAPILIŞ EFSANESİ

Ayasofya hem Bizans hem de Osmanlı döneminde efsanelere konu olmuştur. Bizans dönemine ait en yaygın efsaneye göre, İmparator Justinianus, Ayasofya'nın yapımı için dönemin bütün ünlü mimarlarından bir proje çizmelerini istemiş. Ancak yapılan hiçbir proje onu tatmin etmemiş. Bu meseleyi öyle düşünmüş ki, sonunda rüyasında nur yüzlü bir ihtiyar görmüş. Justinianus ilgisini çeken bu ihtiyarın hemen yanına varmış. Onun elinde gümüş bir levha ve levhada da şimdiye kadar eşi benzeri görülmemiş bir kilise resmi olduğunu fark etmiş. İmparator "Keşke bu resim bende olsaydı da bu topraklarda aynısını yaptırıyaydım" diye düşünürken, ihtiyar resmi ona uzatarak:

-Justinianus şuraya bir kilise yaptır, adını da Ayasofya koy, demiş.

İmparator, ertesi gün çağırttığı bir mimarın elinde de rüyasında gördüğü kilise res-

mini görünce çok şaşırmış. Meğerse ihtiyar adam mimarın da rüyasına girmiş ve mimar, ihtiyar adamın elindeki kilise resmine göre bu yapı resmini çizmiş. Bunun üzerine İmparator mimara Ayasofya'nın yapımına başlama talimatını vermiş.

AYASOFYA'NIN KUBBE EFSANESİ

İstanbul'un fethinden sonra da Ayasofya pek çok efsaneye konu olmuştur. Anlatılan yaygın bir efsaneye göre, Peygamber Efendimiz doğduğu gece, İstanbul'da büyük bir zelzele olmuş. Ayasofya'nın büyük kubbesi de bu zelzelede zarar görmüş ve bir türlü tutturulamıyormuş. Bunun üzerine abdal kılığına giren Hızır Aleyhiselam rahiplere akıl vermiş. Rahipler henüz çocuk olan Peygamber Efendimiz'in tükrüğünden alıp Kâbe toprağı ve Zemzem Suyu'nu da buna katarak İstanbul'a dönmüşler. Kubbenin onarımında kullanılan harca bunlar katılınca kubbe tutmuş.²¹

AYASOFYA'NIN TERLER DİREK EFSANESİ

Ayasofya'da bulunan Terler Direk'e ilişkin şu efsane anlatılır: Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettikten sonra, Ayasofya'yı camiye çevirmiş. İş bittiğinde Hızır Aleyhise-

21. Saim Sakaoğlu, "Efsaneler", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 3, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1994, s. 135.

lam camiye gezerken mihrabın kibleye dönük olmadığını görmüş. Bunun üzerine Terler Direk'in kaidesine parmağını sokarak binayı kible yönüne doğru çevirmiş. Bu nedenle Terler Direk'teki delik, halk tarafından Hızır Aleyhiselam'ın parmağını soktuğu yer olarak kabul edilmiş.

AYASOFYA'DAKİ SIR DOLU TABUT EFSANESİ

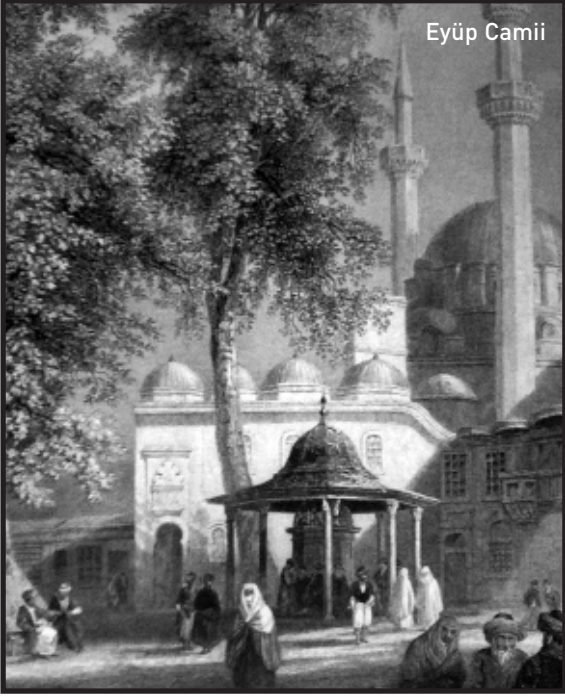
Ayasofya'nın giriş kapısının üzerinde uzunlamasına üçgen biçimli madenî cismin bir tabut olduğu söylenir. Tabuta dikkatle bakıldığında, üzerinde iki delik olduğu görülür. Halk tarafından bunun da bir efsanesi anlatılır. Efsaneye göre, ünlü Bizans İmparatoriçesi Theodora mezara gömüldükten sonra bedeninin yılanlar tarafından yenilmesinden çok korkarmış. Vasiyeti üzerine ölümünden sonra buraya gömülmüş. Fakat yılanlar yine de bir yolunu bulup kapının üzerine çıkarak tabutu delip imparatoriçenin bedenini yemişlermiş.

Ayrıca, yukarıda belirttiğimiz gibi tabutun içindeki cesedin, Kızkulesi'nde yılan sokması sonucu ölen kıza ait olduğu da başka bir rivayetin konusudur. Bu rivayete göre kızın babası, kızının cesedini hiç olmazsa ölümünden sonra yılanlardan korumak istemiş, bunun için kızının cesedini buraya gömdürmüştü. Ne var ki, yılanlar burada da kızına hiç rahat vermeyerek tabutunu delmeyi başarmışlardı.²²

EYÜP CAMİİ'NE GECE İNEN NUR EFSANESİ

Hız. Eba Eyyüb el-Ensari, İstanbul'u kuşatan İslam ordusunun komutanlarından biridir. Aynı zamanda Peygamber Efendimiz'i

22. İstanbul Efsaneleri, *Focus Dergisi Ücretsiz Eki*, Temmuz 2005, s. 27.

Eyüp Camii

Mekke'den Medine'ye hicretinde, babasının evinde misafir etmiş, ona mihmandarlık hizmeti vermiş sahabelerdendir. Kuşatma sırasında şehit olmuş ve surlara yakın bir yere gömülmüştür.

Hız. Eba Eyyüb el-Ensari'nin mezarının yerinin nasıl tespit edildiğini anlatan birbirine yakın iki efsane vardır. Anlatılan ilk efsaneye göre, İslam ordusunun İstanbul'u kuşatmasından yaklaşık sekiz yüzyıl sonra, Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethetmiş. Fetihden birkaç gün sonra Hız. Eba Eyyüb el-Ensari'nin mezarının burada bir yerlerde olduğu kendisine hatırlatılmış. Hemen mezarın

bulunmasını emreden Fatih Sultan Mehmet, bu işe hocası Akşemsettin'i memur etmiş. Akşemsettin de gece bir nurun indiğini gördüğü mevkiyi kabrin yeri olarak göstermiş. Gösterilen yer kazılmaya başlanmış. İki kulaç derinlikte yer kazıldıktan sonra üzerinde "Eba Eyyüb'ün mezarı burası" yazan bir mezar taşı bulunmuş. Bu mezar üzerine Fatih Sultan Mehmet 1458 yılında kasnaksız kubbeli bir cami ve külliye yaptırmış. Bu sayede büyük bir ziyaret yeri doğmuş ve etrafında yerleşim başlamış.²³

...

İstanbul sevdalıy oldum
İsmi gönlümün mermerine yazıldı bu şehrin
Gönlümde mavilikleri uçuşan şehir İstanbul
Her saatim sularında
Minareleri eliftir
Denizleri Leyla kokulu
Akşemsettin'in dualarından akıp
Eba Eyyüb-el Ensari'nin mezarında durulaşan
İstanbul'um
Anne yüzlü bulutların

...

Hamdi Oruç

23. Yurdağül Akyar, a.g.e., s. 11 ve "Eyüp Sultan Külliyesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 3, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1994, s. 237.

EYÜP CAMİİ'NİN DİKİLEN ÇİFT DAL ÇINAR EFSANESİ

Hz. Eba Eyyüb el-Ensari'nin kabrinin nasıl bulunduğunu anlatan diğer efsaneye göre, Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettikten sonra hocası Akşemsettin ile beraber Eyüp Sultan tarafına gitmiş. Bugünkü Hz. Eba Eyyüb el-Ensari'nin kabrinin bulunduğu yere geldiklerinde Akşemsettin:

-Hünkârım bugünkü yolculuğumuz buraya kadar olsun, demiş ve yere iki çınar dalı dikmiş.

Gece Fatih vezirini çağırıp çınar dallarının yerini değiştirmesini ve bunu kimseye söylememesini emretmiş. Sabahleyin Akşemsettin kalktığında:

-Hünkârım bizim çınar dalları yerlerini değiştirdi, demiş ve yerin kazılmasını istemiş.

Yer bir müddet kazıldıktan sonra Hz. Eba Eyyüb el-Ensari'nin kabri bulunmuş. Yıkanıp temizlendikten sonra tekrar gömülmüş. Daha sonra buraya bugünkü cami ve türbe yapılmış. Bu efsaneye göre, buradaki bugünkü büyük çınar ağaçları o zaman dikilen söz konusu çınar dallarıymış.

BEYAZIT CAMİİ'NİN MİHRAP EFSANESİ

Beyazıt Camii yapıldığı zaman mimarbaşı, Sultan Bayezit'e mihrabı nasıl yerleştirmeleri gerektiğini sormuş. Bayezit ona:

-Şu ayağıma bas, demiş.

Mimarbaşı denileni yapınca karşısında Kâbe'yi görmüş ve ona göre mihrabı yerleştirmiş.²⁴

BEYAZIT CAMİİ'NİN DENİZ KIZI EFSANESİ

Günlerden bir gün Sultan II. Bayezit, İstanbul'u gezmeye çıkmış. Bakmış ki halk deniz kenarında kimi ağla, kimi de oltayla balık avlıyor. Yanında bulunan bostancıbaşıya:

-Deryaya bıraktıkları ellerindeki alet nedir, diye sormuş.

Bostancıbaşı:

-Balık ağlarıdır padişahım, diye cevap vermiş.

-Çok balık çıkar mı, diye sormaya devam etmiş padişah.

Bostancıbaşı:

-Baht işidir padişahım, diye cevap vermiş tekrar.

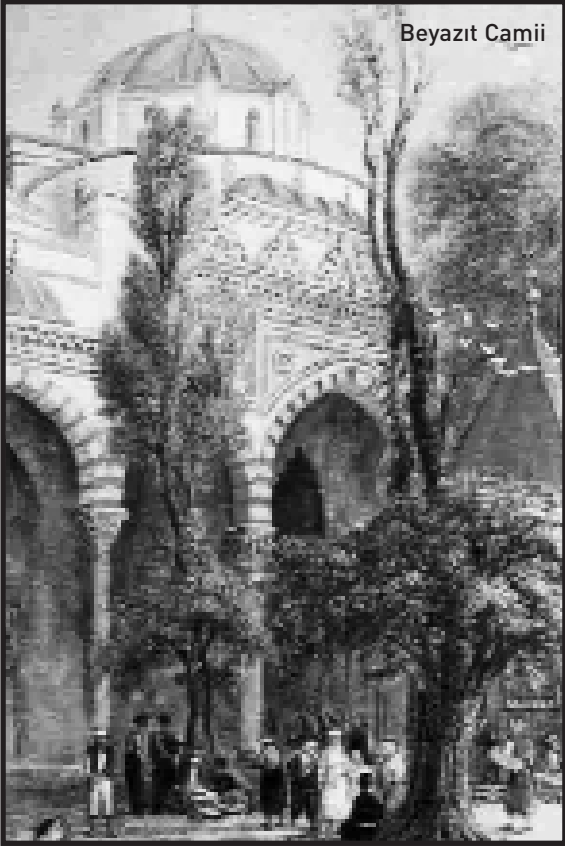
Padişah bu kez:

-Bir de benim bahtıma bırakın ağları denize, bakalım ne çıkar, demiş.

Bunun üzerine hemen ağlar gerilerek denize atılmış. Bir süre sonra çektikleri ağda bir de ne görsünler? Ağda çok güzel bir deniz kızı var. Onu hemen padişahın huzuruna getirmişler. Padişah ona:

-Söyle bakalım Bahtım. Sen nesen, diye sormuş.

24. "İstanbul Sözlü Tarih" *Kenthaber* (E-Dergi), 3 Şubat 2003.

Kız hiçbir cevap vermemiş. Bunun üzerine padişah:

-Götürün, çarsı pazar gezdirin. Bakın ki ne yapar? Bana hemen haber getirin, diye emretmiş.

Bugünkü Beyazıt Camii'nin bulunduğu yerdeki pazarı kıza gezdirmişler. Pazarda deniz kızı okka okka soğan satan bir satıcı görmüş, ona gülmüş. Sarımsak satan birini görmüş, ona da gülmüş. Falcıyı görmüş,

ona daha fazla gülmüş. Ona pazarı gezdirenler hemen padişaha:

-Bahtınız deniz kızı, pazarda üç kez güldü, diyerek bildirmişler.

Padişah kızı tekrar huzuruna çağırmış. Ona neden güldüğünü sormuş. Kız bu kez:

-Soğancıya güldüm, çünkü o insanlara zararlı olan şeyi okkayla satar; sarmısakçıya güldüm, çünkü o faydalı nesneyi taneyle satar; falcıya daha çok güldüm, güya o gaipten haber verdiğini söyler; ancak oturduğu yerin altında üç küp altının gömülü olduğunu dahi bilmez, demiş.

Bunu öğrenen padişah hemen falcının bulunduğu yere adamlarını göndermiş. Burayı kazan Padişah'ın adamları, buldukları üç küp altın ile Padişah'ın huzuruna gelmişler. Bunun üzerine Padişah, deniz kızını tekrar ait olduğu denize bırakmış. Deniz kızının yardımıyla bulunan bu üç küp altınla da bugünkü ihtişamlı Beyazıt Camii yaptırılmış.

...

Ve bir ben yolculanıyor ahrete

Beyazıt Camisi önünde

Kalabalık var, sanki mahşer yeri

Hınca hınç dolu meydan

...

Ozan İlgun

Kiminin daha farklı bir şekilde anlattığı bu efsane devam ediyor. Sultan Bayezit söz konusu cami yapılırken usta ve amelelerin yevmiyelerini hesaplamış; kimin ne kadar günlük yevmiye alacakları kendilerine bildirilmiş. Camiye yevmiyeler için ayrılmış akçeler bir küpe doldurularak bir köşeye bırakılıyormuş. Mesai bitiminde herkes gidip bu küpten hakkını alıyormuş. Şayet birisi yanlışlıkla veya bilinçli olarak fazla bir akçe almışsa o akçe ya kurşun ya da bakır oluyormuş.

YAVUZ ER SİNAN CAMİİ EFSANESİ

Unkapanı'nın bitiminde, köşede, İMÇ'ye dönerken, yol kenarında bulunan Yavuz Er Sinan Camii'nin yapılış efsanesi şöyle anlatılır: Günlerden bir gün Fatih Sultan Mehmet, kıyafetini değiştirerek kale dışına çıkmış. Ta ki akşam kale kapıları kapanana kadar dışarıda kalmış. Fatih Sultan Mehmet, şehre girmek üzere Unkapanı'na geldiği vakit, diğer kapılar gibi bu kapının da kapalı olduğunu görmüş. Kapıya yaklaşarak burada nöbet tutmakta olan kapıcıbaşlarından Sinan Çelebi'ye:

-Yiğidim, geç kaldım. Aç şu kapıyı da şehre gireyim, demiş.

Sinan Çelebi, karşısındakinin kim olduğunu bilmediği için:

-Olmaz, padişahımızın emri var. Kapılar

Yavuz Er Sinan Camii

sabaha kadar kapalı kalacak. Yeni bir فرمان olmadıkça açamam, demiş.

Kapının açılması için Fatih Sultan Mehmet'in çabaları hiçbir sonuç vermemiş. Sonunda sabrı tükenmiş. Bakmış ki Sinan Çelebi kapıyı açacak gibi değil. Belinden divitkalem çıkararak kâğıda: "Kulum Sinan Çelebi'ye... Sabrı tükendi Muhammed Han'ın, aç kapıyı girsin sultanın" diye yazarak üzerine tuğrasını çekmiş ve Sinan Çelebi'ye:

-Al istedigın فرمانı, diyerek uzatmış.

Sinan Çelebi kâğıdı okuduktan sonra:

-Ferman padişahıdır, diyerek kapıyı açmış.

Fatih Sultan Mehmet, kapıdan içeri girdikten sonra Sinan Çelebi'ye:

-Sen ne yavuz er imişsin, diye iltifatta bulunmuş ve kendisinden bir isteğinin olup olmadığını sormuş. O da padişah'tan o civarda bir cami yaptırmasını istemiş. İşte buradaki cami Sinan Çelebi adına Fatih Sultan Mehmet tarafından böyle yaptırılmış. Bu camiye de Fatih Sultan Mehmet'in iltifatından sonra artık "Yavuz Er Sinan" diye anılan Sinan Çelebi'nin bu yeni ismi verilmiş.

TAKKECİ İBRAHİMAĞA CAMİİ EFSANESİ

Topkapı'da sur dışındaki Topkapı Şehir Parkı'nın içinde bulunan Takkeci İbrahimağa Camii'nin yapılış efsanesi çok ilginçtir. Anlatılanlara göre, Kapalıçarşı esnafından olan ve geçimini takke yapıp satmakla sağlayan Takkeci İbrahim Ağa'nın rüyasına bir gece bir pirifâni girerek ona:

-Evladım, var Bağdat'a git. Orada köprü'nün karşısındaki hurma ağacına sarılmış olan asmada üç üzüm tanesi kısmetin vardır; onları al ve afiyetle ye, demiş.

Takkeci İbrahim Ağa, başlangıçta bunu sadece normal bir rüya zannetmiş. Fakat aynı rüyayı iki gece daha görünce, hemen Bağdat'ın yolunu tutmuş. Rüyasında tarif edilen yere gitmiş. Bir de ne görsün! Aynen

Takkeci İbrahimağa Camii

söylendiği yerde hurma ağacına sarılı bir asma var. Asmanın yanına varmış. Asmada o üç üzüm tanesini görmüş. Fakat üzümler yüksekçe bir yerde olduğu için onlara bir türlü eli ulaşamıyormuş. Onları almak için zıplamaya çalışırken yanına birden yaşlı bir adam gelerek :

-Selamünaleyküm ağa; üzüm yiyeceksen al işte salkımlar önünde, demiş.

Takkeci İbrahim Ağa bu duruma çok şaşırılmış. Sözü uzatmayalım. Nihayet yaşlı adamla oturmuş ve başından geçenleri ona bir bir anlatmış. Adam onu dinledikten sonra hafifçe tebessüm ederek:

-Behey herif, ne kadar da safmıışsın. Ben de üç seneden beri buna benzer bir rüya görüyorum. Bana da "İstanbul diyarında Topkapı dışında Topçular'da bir takkecinin kö-

mürlüğünün altında üç küp altın var, git al" diyorlar; ben yerimden bile kıpırdayamıyorum. Sen ise üç üzüm tanesi için ta buralara kadar gelmişsin, demiş.

Bu sözleri duyan Takkeci İbrahim Ağa, sevinçten âdeta uçacak gibi olmuş. Çünkü yaşlı adamın bahsettiği yer kendi kömürlüğümüş. Peşinden gittiği o üç üzüm tanesini de yedikten sonra, oradan hemen ayrılmış ve İstanbul'a dönmüş. Evine varır varmaz kömürlüğünün altını kazıyıp o üç küp altını çıkarmış ve onunla da kendi adıyla anılan bu camiye yaptırmış.²⁵

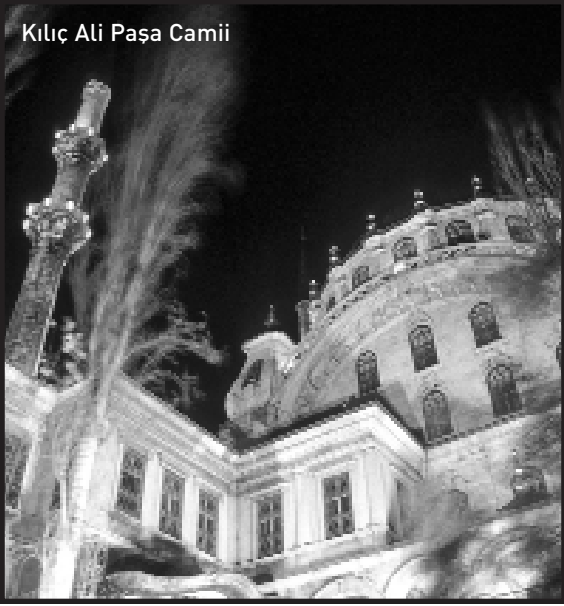
DERYA ÜZERİNE YAPILAN KILIÇ ALİ PAŞA CAMİİ EFSANESİ

Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa, bir gün rüyasında bir cami yaptırdığını görmüş. Dönemin padişahı III. Murat'a rüyasını anlatarak cami için ondan yer talebinde bulunmuş. Padişah ise:

-Kılıç Ali Paşa sen ki deryaların serdarısın, var muktedir isen derya üzerine bir cami yap! Sana karadan bir karış bile toprak vermem, demiş.

Bunun üzerine Kılıç Ali Paşa, Mimar Sinan'ı mimar tayin ederek Tophane-i Amire Binası'nın karşısına, Tophane Rıhtımı'nın kenarına mavnalarla malzeme taşıma işini

25. İskender Pala vd., *Osmanlı Çağının Satır Araları*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, Seyyar Kitap No:15, s. 59-61.

başlatmış. Buraya Ayasofya benzeri bir cami yapmaya başlamışlar. Bunu duyan padişah:
-Ben latife yaptım. Kılıç Ali Paşa istediği yere cami yapsın, demiş.

Fakat onlar başladıkları işi yarım bırakmadan, denizde caminin bulunduğu kısmı doldurarak üzerine bugünkü camiyi yapmışlar.

MAHMUTPAŞA CAMİİ EFSANESİ

Fatih Sultan Mehmet'in uzun yıllar sadrazamlığını yapmış olan Mahmut Paşa'nın, Eminönü ilçesi Mahmutpaşa semtinde kendi adıyla anılan külliyesinin içerisinde yer alan cami ile ilgili şöyle bir efsane anlatılır: Mahmutpaşa Camii tamamlandıktan

sonra, açılış törenine bütün devlet erkânı katılmış. Aralarında Mahmut Paşa da bulunuyormuş. Hep beraber cemaatle namaz kıldıktan sonra Mahmut Paşa, seccadesinin üzerinde uykuya dalarak rüyasında Peygamber Efendimiz'i görmüş. Sevgili Peygamber'imiz ona çok özel bir şey söylemiş. O da bunu kimseye söylememiş. Ancak caminin temeli kazılırken çıkan altınlardan bir avuç alarak o kadar altını her yıl Medine fakirlerine vakfettiğini söylemiş ve orada bulunan herkesi buna şahit tutmuş. Avucundaki altınlar sayılınca 1001 adet çıkmış. Bu olaydan sonra düzenli bir şekilde her yıl onun vakfından Medine fakirlerine bu kadar altın gönderilmiş.

LALELİ CAMİİ EFSANESİ

Laleli Camii'nin yapılışıyla ilgili iki efsane anlatılır. İlk efsaneye göre, Sultan III. Mustafa, günlerden bir gün ayakkabı tamirciliği yapan Laleli Baba'yı merak edip ziyaretine gitmiş. Padişah, nükteci yönüyle bilinen Laleli Baba'ya:

-Bu dünyada en güzel şey nedir, diye sormuş.

Laleli Baba:

-Yemek, içmek, sonra da rahat bir şekilde def-i hacet etmektir, diye cevap vermiş.

Padişah:

-Normal insanlar için bu böyle olabilir ama, bizim gibi insanlar için nedir, diye tekrar sormuş.

Laleli Baba:

-Bu herkes için geçerlidir, diye cevap vermiş.

Padişah bu cevabı hiç beğenmemiş. Fakat saraya döner dönmez aniden rahatsızlanmış. Yemekten ve içmekten kesilip, def-i hacet bile yapamaz hale gelmiş. Hekimler derdine çare bulamayınca, aklına Laleli Baba'nın söyledikleri gelmiş. Derhal onu çağırıp kendisi için dua etmesini istemiş. Laleli Baba dua ettikten sonra Padişah iyileşmiş. Bunun üzerine, Padişah da Laleli Baba adına bugün onun adıyla anılan camiyi yaptırmış.

Laleli Camii'yle ilgili diğer efsaneye göre, Sultan III. Mustafa, Laleli Baba'yı sık sık ziyaret edermiş. Günlerden bir gün Laleli Baba:

-Ben bu şehri çok iyi bilirim. Gözümü bağlasam bile hangi sokağın nerede olduğunu çıkarırım, demiş.

Bunun üzerine Sultan onunla bahse girerek:

-O halde gözlerini bağlayarak İstanbul kapılarından geçelim bakalım hepsini biliyor musun, demiş.

Laleli Baba:

-Eğer benim adıma bir cami yaptıırırsan ben buna varım, demiş.

Bahis günü sultanın arabasına binerek kapılardan tek tek geçmişler. Gözleri bağlı

Sankiyedim Camii

olduğu halde Laleli Baba her geçtiği kapıyı söylemiş. Ne var ki bir kapıya gelince biran duraklamış ve bu kapının hangi kapı olduğunu bir türlü çıkaramamış. Padişah bahsi kazandım diye sevinmeye başladığı esnada Laleli Baba:

-Ben bu kapıdan daha önce hiç geçmedim. Olsa olsa yeni bir kapıdır, demiş.

Bunun üzerine padişah:

-Bahsi sen kazandın. Ben seni yanıltmak için daha dün bu kapıyı açtırdım ama, yine de sen bildin, demiş ve Laleli Baba'nın şartını yerine getirerek bu semtte onun adına bir cami yaptırmış. İşte böylece Laleli Baba için yapılan cami onun adıyla anılırken, bilindiği kapıya da Yenikapı denilmiş.

SANKİYEDİM CAMİİ EFSANESİ

Fatih, Sinanağa Mahallesi, Kırbacı Sokak'ta bugün apartmanlar arasında kalmış olan Sankiyedim Camii'nin ilginç bir efsanesi vardır. Efsaneye göre, adamın biri (Keçeci Hayrettin veya Adanalı Şakir Efendi olduğu rivayet edilir) canı bir şey yemek istediği zaman sürekli olarak "sanki yedim" diyerek istediğini alamayıp parasını biriktirmiş. Zamanla biriken bu paralarla da bu camiye yaptırmış.

ALTINCI BÖLÜM

İSTANBUL'UN EVLİYA EFSANELERİ

İstanbul, manevi yönden çok zengin bir şehirdir. Bu bölümde İstanbul'un manevi koruyucuları olarak kabul edilen evliyaların halk dilinde anlatılan efsaneleri üzerinde durmak istiyoruz.

İstanbul evliyaları, sosyolojik olarak, şehrin sosyo-kültürel yapısının önemli bir parçasıdır. Bu parçayı anlamadan, şehrin bütünlüğünü sağlıklı bir şekilde görmek mümkün değildir. İstanbul'u bir bütün olarak görmek için son olarak bu büyük şahsiyetlerin efsanelerine bakalım.

HZ. YUŞA EFSANESİ

Yuşa Tepesi'yle ilgili iki farklı efsane anlatılır: Birinci efsaneye göre, Hz. Musa, Boğaziçi'ne geldiği zaman yanındaki Hz. Yuşa vefat etmiş ve hâlen türbesinin bulunduğu tepeye defnedilmiş. Tepe de bundan dolayı onun adıyla anılmış. Bir diğer efsaneye göre de Fenikeliler, Karadeniz'den görünen ilk nokta olması nedeniyle, tepeye Yesu (Kurtarıcı) adını vermişler; bu kelime de zamanla şimdiki Yuşa hâlini almış.

Hz. Yuşa'nın kabrinin nasıl tespit edildiğine dair iki farklı efsane vardır: Birinci efsaneye göre, Kanuni Sultan Süleyman'ın süt

kardeşi Yahya Efendi, Hz. Yuşa'nın burada gömülü olduğuna dair bir rüya görmüş ve rüyasında gördüğü üzere mezarın yerini tespit etmiş. İkinci efsaneye göre ise burada koyunlarını otlatan bir çoban, koyunların bir türlü tepedeki bu bölgeye yanaşmadıklarını fark etmiş. Bu düşüncüyü paylaştığı insanlar, bundan dolayı Hz. Yuşa'nın burada gömülü olduğuna kanaat getirmiş ve böylece mezar yeri bulunmuş.

AZİZ MAHMUD HÜDÂÎ'NİN RÜYA EFSANESİ

Günlerden bir gün Sultan I. Ahmet, rüyasında Nemçe kralıyla güreş tuttuğunu ve kralın kendisini sırt üstü yere yatırdığını görmüş. Heyecanla hemen yatağından fırlamış.

lamış. Sabah olur olmaz rüyasının dönemin en tanınmış mutasavvıfı Aziz Mahmut Hüdâyî Hazretleri tarafından yorumlanması için emir çıkarmış. Padişah'ın adamları daha dergâha girmeden Aziz Mahmut Hüdâyî Hazretleri rüyanın yorumunu içine yazdığı kâğıdın bulunduğu zarfı onlara uzatmış. Padişahın adamları hayretler içerisinde kendilerine verilen zarfla birlikte geri dönmüşler. Söz konusu zarf Padişah'ın eline ulaşır ulaşmaz padişah onu hemen büyük bir heyecanla açmış. Zarfın içindeki yazıda Padişah'ın rüyasında sırtının yere geldiğini görmesinin topraktan kuvvet alacağına işaret olduğu belirtilmiş. Bu yorum Padişah'ın çok hoşuna gitmiş. Bundan böyle Padişah ile Aziz Mahmut Hüdâyî Hazretleri arasındaki büyük muhabbet başlamış. Öyle ki Padişah, Aziz Mahmut Hüdâyî Hazretleri'ne Üsküdar'da bir dergâh bile yaptırmış.

Şehitlerin gazilerin evliyaların diyarı
Fatih'in Müslüman Türk'e bir yadigarı
Peygamber'imın övgüsünün mazharı
Asya ile Avrupa'nın yol anahtarı

...

Turan Serdar

AZİZ MAHMUT HÜDÂÎ'NİN KALP ATEŞİYLE ISINAN SU EFSANESİ

Aziz Mahmut Hüdâî Hazretleri, artık ihtiyarlamış olan hocası Üftade Hazretleri'ne zaman zaman yardım etmeye çalışıyormuş. Bir kış günü hocasına abdest suyu hazırlamak için vaktin epey ilerlediğini fark etmiş. İbriği ateşte ısıtacak zamanı hiç kalmamış. Çaresizlik içinde ibriği kalbine doğru bastırmış. Üftade Hazretleri abdest için hazır-
dır ve talebesine:

-Haydi evladım, ibrikteki suyu dök de abdestimizi alalım, demiş.

Korku ve endişe içerisinde Aziz Mahmut Hüdâyî, hocasının eline suyu dökmüş. Üfta'de Hazretleri bir anda elini geri çekerek Aziz Mahmut Hüdâyî'ye:

-Azizim, bu su odun ateşiyle değil, aşkının ateşiyle ısınmışa benziyor. Zira bizi de yaktı. Bundan böyle yanımızdaki hizmetin artık bitmiştir, demiş ve ona:

-Bize yaptığın bu hizmetten dolayı Allah padişahları sana hizmet ettirsin. Padişahlar, senin atının yanında yaya yürüsün, şeklinde dua etmiş.

Hocasının bu duası yıllar sonra kabul olmuş. Sultan I. Ahmet, atının üstünde bir gün Üsküdar'dan geçerken Aziz Mahmut Hüdâyî Hazretleri'ni görmüş. Ona duyduğu saygıdan dolayı atından inerek:

-Pirim, lütfen atıma bininiz, demiş.

Aziz Mahmut Hüdâyî, Padişah'ı kırmayarak onun atına binmiş. Bir müddet Aziz Mahmut Hüdâyî atın üstünde, Padişah yaya olarak yollarına devam etmişler. Ancak tevazuda o güne kadar hiçbir kusuru olmayan Aziz Mahmut Hüdâyî, bu sefer de tevazu göstererek Sultan'a:

-Bir padişahın yanımda yaya olarak yürümesi asla razı olduğum bir şey değildir. Tek arzum hocamın duasını yerine getirmektir, demiş.²⁶

26. Abdullah Pamuk, *Kutbül Arifin Azîz Mahmut Hüdâyî Hazretleri*, İstanbul, Pamuk Yayıncılık, 2005, s. 7-9.

Şeyh Mustafa Devâtî Türbesi

ŞEYH MUSTAFA DEVÂTÎ EFSANESİ

Üsküdar'da türbesi bulunan ve gençliğinde divit sanatıyla uğraştığı için Devâtî (Divitçi) namıyla bilinen Şeyh Mustafa Devâtî, günlerden bir gün vecde kapılmış. Kendisini bir anda hacca gitme isteği sarmış. Tam o esnada, velilerin hikmetinden sual olunmaz ya, Kâbe onun gözü önüne gelmiş. Altınoluğun altında Peygamber Efendimiz oturuyormuş. O anda Peygamber'imiz onun eline bir kitap verip ona "Makamından ayrılma" demiş. Bu olaydan sonra Sevgili Peygamber'imiz her gün Şeyh Mustafa Devâtî'ye ona bu kitaptan ilm-i-ledün (maneviyât ilmi) dersleri vermiş.²⁷

27. Şeyh Mustafa Devâtî, *Tuhfetu's Sûfiyyîn*, 3. Baskı, Haz. Yurdanur Akkova ve Emine Karataş Tunçay, Çınar Ofset, 2006, s. 63.

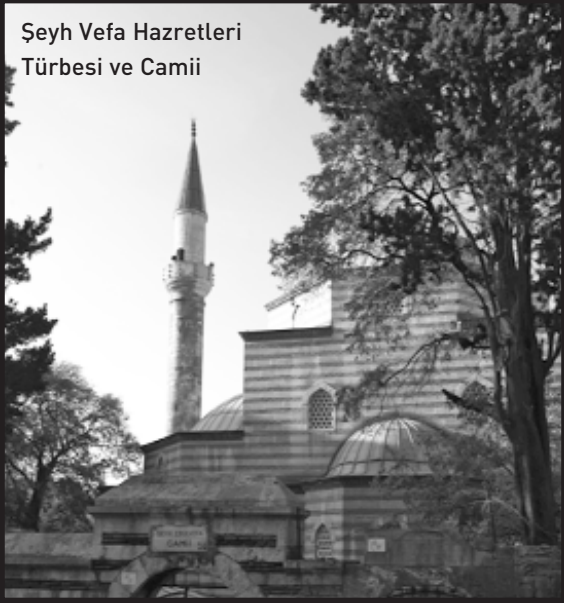
ŞEYH SELAMİ ALİ EFENDİ EFSANESİ

Günlerden bir gün, padişah maiyetiyle birlikte ava çıkmış. Vakit bir hayli ilerleyince dönüşte Üsküdar-Çamlıca'daki Şeyh Selami Ali Efendi dergâhına uğramış. Bir süre sonra Çamlıca Tepesi'nden İstanbul'un güzelliğini seyretmek için Şeyh Selami Ali Efendi ile beraber dışarı çıkmışlar. Yolda Padişah susamış ve yanındaki Şeyh Selami Ali Efendi'ye:

-Şöyle buz gibi bir su olsa da içsek, demiş.

Bunun üzerine Şeyh Selami Ali Efendi elindeki asasıyla bulundukları yere vurmuş. Asanın değdiği yerden buz gibi gürül gürül su akmaya başlamış.²⁸

28. Ayhan Yalçın, a.g.e., s. 160.

Şeyh Vefa Hazretleri
Türbesi ve Camii

ŞEYH VEFA HAZRETLERİ'NİN SU KIRBASINI DELEN ÇOCUK EFSANESİ

İstanbul'un Vefa semtine ismini veren Şeyh Vefa Hazretleri'nin yaramaz bir çocuğu varmış. İstanbul'a henüz çeşmeler yapılmadan önce evlere hayvan sırtında su taşıyan sakaların (sucuların) kırbalarını elindeki çivi ile delermiş. Sakalar, Fatih Sultan Mehmet döneminin bu büyük manevi şahsiyetinin hatırına babasına bir şey demek istemiyorlarmış. Ancak sakalardan biri sonunda dayanamayarak gidip durumu Şeyh Vefa Hazretleri'ne arz etmiş. Oğlunun böyle yanlış bir iş yaptığını duyan Şeyh Vefa Hazretleri çok üzülmüş. Bütün sakaları çağırıp

kimin ne zararı varsa karşılamış. Böylece gönüllerini aldıktan sonra onlara:

-Bir daha olmaz inşallah. Sadece çocukta değil, bizde de bir kabahat olmalı, demiş.

Sakaları yolcu ettikten sonra hanımını çağırılmış. Meseleyi anlattıktan sonra:

-Hanım kabahat ya sende ya bende. İyi düşün, çocuğa hamile iken haram bir şey yedin mi, diye sormuş.

Hanım iyice düşündükten sonra:

-Hayatım boyunca hiçbir haram lokma yemedim; ancak çocuğa hamile iken komşunun bahçesindeki nardan canım çekti. Narı iğne ile delerek bir damla emdim, diye cevap vermiş.

Bunu duyan Şeyh Vefa Hazretleri çok sevinmiş:

-Elhamdülillah hastalık teşhis edildi, diyerek hanıma gidip komşudan helallik dilemesini söylemiş.

Hanım denileni yapmış. Komşu da:

-Helal olsun, bir damla nar suyunun ne kıymeti var; keşke hepsini koparıp yeseydin, diyerek hakkını helal etmiş.

Hanımı bunu yaptıktan sonra Şeyh Vefa Hazretleri çocuğunu uyarma gereği bile duymamış. Çünkü çocuk bundan böyle değil, elindeki çivi ile sucuların kırbasını delmek, onlara bakmamış bile.²⁹

29. Hayrettin Karaman, "Su Kırbasını Delen Çocuk", *Yeni Şafak Gazetesi*, 22 Kasım 2001.

Yahya Efendi Türbesi

YAHYA EFENDİ'NİN RUM GEMİCİ EFSANESİ

Denizciler, Beşiktaş'ta türbesi bulunan Yahya Efendi'nin İstanbul Boğazı'nın manevi bekçilerinden biri olduğuna inanırlarmış. Bundan dolayı onun dergâhına sık sık gelip giderlermiş. Bir gün Karadeniz'de amansız bir fırtınaya yakalanan Apostol adlı bir Rum gemici:

-Ya Rabbi! Beni şu sıkıntıdan kurtar Yahya Efendi'nin dergâhına en pahalısından bir fıçı şarap, demiş.

Bu esnada Müslümanların şarap içmedikleri hatırına gelmemiş. Sıkıntıdan kurtulan

Rum gemici fıçıyı yüklenip dergâha gelmiş. Bu durumu gören dervişler epey bozulmuşlar tabii. Apostol yaptığı hatanın farkına varmış. Fıçıyı açmakla, kaçmak arasında tereddüt etmeye başladığı esnada Yahya Efendi gelmiş ve ona:

-Aman efendim! Niye zahmet ettiniz. Hadi aç da fıçıyı, misafirlerimizin ağzı tatlansın, demiş.

Bunun üzerine Apostol fıçıyı korka korka açmış; ama ne büyük hikmet, içinden mis gibi nar şerbeti akmaya başlamış. Böylece Yahya Efendi onu topluluk karşısında mahcup etmemiş, yaptığı hatayı kerametiyle örtmüştü. Bu güzel tavır karşısında Rum gemici de:

-Ey yol güneşi, vallahi senin dinin haktır, demiş ve Müslüman olmuş.

...

Şehitlerin var baş tacı

Evliyaların sana duacı

Sana azdır yapsam baş tacı

Başların tacı İstanbul

...

Hasan Besni

YAHYA EFENDİ'NİN KÜÇÜK ÇOBAN BALABAN EFSANESİ

Günün birinde Rum asılı küçük bir çoban, soluk soluğa Yahya Efendi Dergâhı'nın bahçesine girmiş. Bitkin ve ağlamaklı bir şekilde:

-Koyunlarım bu tarafa kaçıp kayboldular, demiş.

Dervişler koyunları harıl harıl aramışlar; fakat bir türlü bulamamışlar. Tam bu esnada Yahya Efendi gelmiş ve dervişlere:

-Bu delikanlı yorulmuş; sanırım acıkmıştır da. Koşun ekmek, yağ, bal getirin, demiş. Ancak çocuk utanmaktadır. Yahya Efendi ona cesaret vermek için:

İşte sana tereyağı bal taze nan (ekmek)

Dilersen yağa ban dilersen bala ban!
dizeleriyle hitap etmiş.

Bu iki dizenin sonundaki “bala ban” kelimesi çocuğu çok şaşırtmış. Çünkü onun adı Balaban'mış. Tam o sırada koyunlarının bulunduğu müjdesi gelmiş. Sonraki günlerde küçük çoban, babasını da yanına alarak dergâha gelmiş ve buranın devamlı müdavimlerinden olmuş.

YAHYA EFENDİ'NİN BULGAR PEHLİVANI EFSANESİ

Yahya Efendi'nin yakın dostu Kanuni Sultan Süleyman spora çok meraklıymış. Bir

gün saltanat kayığı ile dergâhın iskelesine yanaşıp Yahya Efendi'yi alarak Yeniköy Çayırı'na götürmüş. Burada ata sporu güreş yapılıyorymuş. Ancak bu yerde hiç beklenmedik şeyler oluyormuş. Bulgar asıllı bir pehlivan, Türk pehlivanları teker teker yeniyormuş. İşin en üzücü tarafı, adam her yaktığı Türk'ün ardından kahkahalar atıyor, haçını öperek temenna çakıyormuş. Bu da Kanuni Sultan Süleyman'ı kahrediyormuş tabii.

Padişahın fena halde bozulduğunu gören Yahya Efendi sonunda dayanamamış. Meydana çıkıp Bulgar Pehlivan'a:

-Seninle ben güreşeceğim, ancak bir şartım var; yenilen yenenin dinini kabul edecek, demiş.

...

Peygamber dostu bekçilerin var
Aziz Mahmut Hüdâyî ile mutlu Üsküdar
Haliç'i bekler Tokâdî Hazretleri,
Topkapı'da surdur Merkez Efendi
Yahya Efendi Boğaz'dadır
Binlerce eren senin için niyazdadır
Sevdam İstanbul

...

Emine Turan

Bulgar pehlivan, karşısına çıkan bu aksakallı ihtiyarın teklifini, küçümser bir tavırla, hemen kabul etmiş. Ancak güreşe başladıklarında, bu aksakallı ihtiyarın karşısında onun eli ayağı tutmaz olmuş. Sonunda Bulgar güreşçi kibrin ne kadar kötü neticeler doğurduğunu anlamış. Diz çökerek hemen iman etmiş.

MERKEZ EFENDİ'NİN İSİM EFSANESİ

Zeytinburnu ilçesi Merkezefendi semtine ismini veren Merkez Efendi'yle ilgili şu efsane anlatılır: Şeyh Sümbül Efendi bir gün dergâhta bulunan müritlerine hitaben:

-Mümkün değil ama, bu dünyayı siz yaratmış olsaydınız, nasıl yaratırdınız, diye bir soru sormuş.

Müritlerinden her biri:

-Şöyle yapardık, böyle yapardık, diye cevap vermişler.

Sıra adı Musa olan müride geldiğinde o:

-Efendim bu kâinat o kadar, intizamlı, düzgün, ahenkli ve yerli yerinde yaratılmış ki, herhangi bir değişiklik bu nizam ve intizamı bozar. Ben olsam hiçbir değişiklik yapmaz, her şeyi merkezinde bırakırdım, diye cevap vermiş.

Sümbül Efendi, Musa isimli bu müritteki basiret ve anlayışı takdir etmiş ve ona:

-Pekâlâ, bundan sonra senin ismin Merkez olsun, demiş.

MERKEZ EFENDİ'NİN EVLENME EFSANESİ

Sümbül Efendi'nin Rahime adlı çok güzel bir kızı varmış. Müritlerinden Merkez Efendi onunla evlenmek istemiş. Sümbül Efendi kızı vermek istemediğinden Merkez Efendi'nin kırk deve yükü altın getirdiği takdirde evlenmelerine rıza göstereceğini söylemiş. Merkez Efendi günümüzde mezarının bulunduğu yerden kırk çuval toprak almış. Bunları develere yükleyerek Sümbül Efendi'ye götürmüştü. Çuvallar açıldığı zaman çil çil altınlar yere dökülmüştü. Sümbül Efendi onun bu kerametini görünce:

-Kızımı al, kale dışını çık. Sen artık yetiştin. Hakk'ın sana verdiği görevi orada yerine getirirsin, demiş.

Bunun üzerine Merkez Efendi bugün kabrinin bulunduğu yere yerleşmiş.

MEHMET EMİN TOKADÎ HAZRETLERİ EFSANESİ

Mehmet Emin Tokadî Hazretleri, Hacı Beşir Ağa ve başka bir arkadaşları beraber hacca gitmeye karar vermişler.

Mehmet Emin Tokadî Hazretleri arkadaşlarına:

-Madem böyle mübarek bir yolculuğa çıkıyoruz. Gelin her birimiz bir niyet turalım. O mübarek beldeye vardığımızda o niyetimiz üzerine dua edelim. Umulur ki dualarımız kabul olur, demiş.

Bunun üzerine Hacı Beşir Ağa:

-Ben Cenab-ı Hak'tan zenginlik isteyeceğim. Elime geçen servetle bir medrese, medresenin yanında da bir cami yaptırayım. Talebeler medreselerinde okusun, camide de namazlarını eda etsinler, demiş.

Öteki arkadaşları da:

-Ben Cenab-ı Hak'tan paşa olmayı isteyeceğim, demiş.

Sıra Mehmet Emin Tokadî Hazretleri'ne gelmiş. O da:

-Ben de Cenab-ı Hak'tan, kim ben öldükten sonra benim kabrimi iyi niyetle ziyaret edip bir Fatiha, 11 İhlas-ı Şerif okursa o kimseyi cennete koymasını isteyeceğim, demiş.

Bu niyetle hacca gitmişler ve gelmişler.

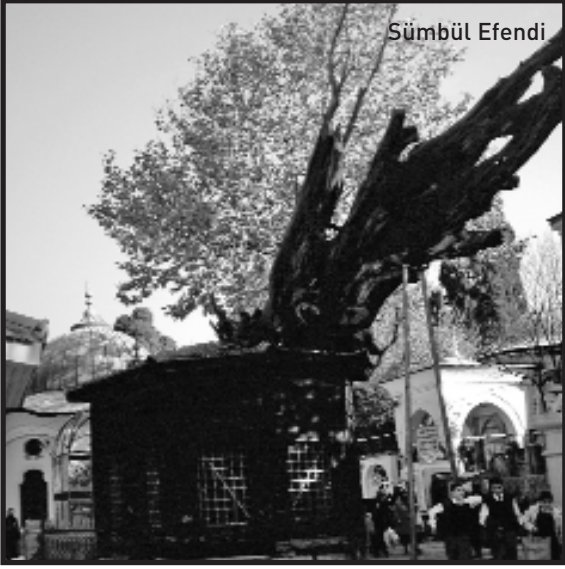
Hacı Beşir Ağa, Cağaloğlu'ndaki Vilayet Binası'nın hemen üst tarafındaki meşhur Hacı Beşir Ağa Medresesi'ni ve camisini yaptırmış. Öteki arkadaşları da paşa olmuş.

Bu iki zatın dualarının kabul olunup isteklerinin yerine geldiği zahir olunca, Mehmet Emin Tokadî Hazretleri'nin de duasının kabul olduğu ümit edilmiş ve bu sebeple asırlardır kabri ziyaretçilerin akınına uğruyormuş.³⁰

SÜMBÜL EFENDİ EFSANESİ

Fatih ilçesi Sümbülefendi semtine ismini veren Sümbül Efendi ile ilgili şu efsane anlatılır: Sümbül Efendi (Koca Mustafa Paşa)

30. Abdulkadir Dedeoğlu, *Mehmet Emin Tokadî Hazretleri*, İstanbul, Gül Neşriyat, 2005, s. 4.

Camii avlusundaki dev yaşlı ağacın gövdesi zamanla yarılmaya, kabukları dökülmeye başlamış. Sümbül Efendi, ağacı zincirlerle sararak korumaya almış. Ancak, zincirin bir ucunu yere doğru sarkık tutmuş ve:

-Bu ağacın altında kim durur ve yalan söylerse bu zincir yere doğru uzayacaktır, demiş.

Bir süre sonra, camiye gelen bir Müslüman, borç para verdiği bir Yahudi'nin borcunu bir türlü ödememesinden şikâyetçi olmuş. Yahudi'yi ağacın altına çağırmışlar. Borcunu ödemediği söylenen Yahudi, elinde bastonuyla ağacın altına geldiğinde, Sümbül Efendi ağacın ve zincirin özelliğini ona anlatmış. Yahudi anlatılanları dinledikten sonra zincirli ağacın altına girmiş elinde

bulunan bastonu tutması için alacaklıya vermiş ve o adama borcunu ödediğine dair yemin etmiş. Bu arada Yahudi yalan söylemesine rağmen zincir uzamamış. Bunun üzerine oradakiler:

-Demek ki adam doğru söylüyor, diye söylenmeye başlamışlar. Ama alacaklı bu durumdan kuşkulunmuş ve Yahudi'nin kendisine verdiği bastonun sapını gövdesinden ayırmış. Birdenbire bastonun içinden ortalığa çil çil altınlar dökülmeye başlamış. Böylece Yahudi'nin oynadığı oyun açığa çıkmış ve alacaklı borcunu tahsil etmiş. Demek ki altınlar bastonun içine saklandığı için zincir uzamamış ama, sonuçta söylenen yalan ortaya çıkmış.³¹

TELLİ BABA EFSANESİ

Efsaneye göre, Boğaz'daki yalılardan birinde birbirine komşu iki aileden birinin bir oğlan çocuğu, diğerinin de bir kız çocuğu varmış. Çocukları beraber büyüyüp arkadaşlık etmişler. Ama gel zaman git zaman birdenbire bu iki ailenin arası açılmış ve birbirlerine düşman kesilmişler.

Yıllar geçtikten sonra evlilik çağına gelen gençler birbirlerine âşık olmuşlar. Ancak aileler evlenmelerine şiddetle karşı çıkmış. Bundan dolayı gençler ailelerinden habersiz

31. İstanbul Efsaneleri, *Focus Dergisi Ücretsiz Eki*, Temmuz 2005, s. 29.

olarak bir gece kayıkla Boğaz'a açılıp birlikte kaçmışlar. Kaçtıklarını öğrenen aileleri silahlarıyla gençlerin birlikte peşlerine düşmüşler. Sonunda onları bir yerde kısıtırıp üzerlerine ateş açmışlar. Kızı vurmuşlar ama, delikanlı denize atlayarak kaçmayı başarmış. Delikanlı bağıryanık bir şekilde denizde yüze yüze Sarıyer sahiline gelmiş. Buraya yakın bir yere yerleşmiş.

Mecnun misali bu zatın sevgilisine olan aşkı zamanla İlahî aşka dönüşmüş. Bütün gününü ibadetle geçirerek ermişlerden olmuş. Sevgilisinden arda kalan bir tutam gelin tellini takkesine taktığı için, halk ona Telli Baba demiş.³²

32. Ayhan Yalçın, a.g.e., s. 91.

BABA CAFER EFSANESİ

Rivayete göre, Bizans döneminde Samatya'da yaşayan Müslüman Araplar ile yerli Rumlar arasında büyük bir kavga çıkmış. Bu kavgada onlarca Müslüman Arap öldürülmüş ve cesetleri sokaklarda bırakılmış. Peygamber Efendimiz'in soyundan geldiği için asıl adı Seyit Cafer olan Baba Cafer, bu sorunu çözmek için İslam Halifesi'nin bir elçisi olarak İstanbul'a gelmiş. Bizans imparatoru huzurunda bu kıyımın durdurulması ve cesetlerin gömülmesi talebini sert bir dille ifade edince, Bizans imparatoru tarafından zindana atılmış ve burada zehirlenerek şehit olmuştur.

Baba Cafer'in namı, bu cesaretinden dolayı, bütün Osmanlı topraklarına yayılmış ve İstanbul fethedildikten sonra bu şehidin mezarı bugün Eminönü'ndeki Üsküdar ve Kadıköy Motor İskelesi ile İstanbul Ticaret Üniversitesi arasındaki alanda bulunmuş. Burada bir türbe inşa edilerek onun üstüne de üç katlı bir zindan yapılmış. Rivayete göre, eskiden borçlarını ödemedikleri için suçlu bulunanlar bu zindana atılmış. Hapsedilen borçlular, zindanın tek penceresinden borçlarını ödemeleri için oradan geçenlerden yardım istiyorlarmış. Yıllar önce Baba Cafer'in burada yaşadıklarını

Baba Cafer Türbesi

hatırlayanlar, borçluların suçlu olduklarını kabul etseler de, onun hatırına buradan onları kurtarmayı büyük bir sevap adderlermiş.³³

33. Ersin Kalkan, "Tarihi Zindan Depo Oldu", *Hürriyet Gazetesi*, 19 Temmuz 2000.

NALINCI MEMİ DEDE'NİN TÜRBE VE KÜÇÜK NALINCI DÜKKÂNI EFSANELERİ

Nalinci Memi Dede'nin aslen Bergamalı olduğu rivayet edilir. Söylentilere göre, Sultan III. Murat zamanında bugün türbesinin bulunduğu Unkapanı'nda bir dükkânda nalın yapıp her mevsim nalın giyerek dolaştığı için ona Nalinci Memi Dede denilmiş. Onun türbesinin yapılışı ve küçük nalinci dükkânıyla ilgili iki farklı efsane anlatılır. Türbesiyle ilgili efsaneden başlayalım.

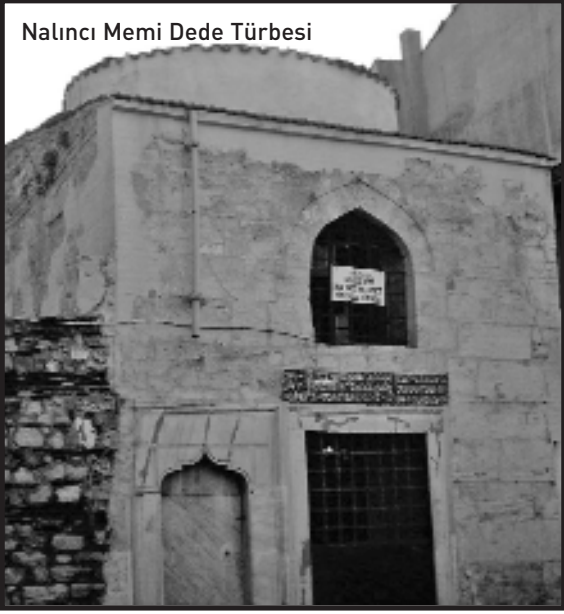
Rivayete göre, Nalinci Memi Dede vefat ettiği gün Sultan Murat'ın rüyasına girmiş ve ona:

-Murat, benim cenaze namazımı Fatih Camii'nde kıldırdıktan sonra, beni dükkânıma yakın bir yere gömün. Mezarımın üstüne de bir kubbe, bir tekke ve bir de çeşme yaptır ki dünyada elli sene su içmedim, demiş.

Sultan Murat ertesi gün Fatih Camii'nde onun cenaze namazını kıldırması ve rüyasında kendisine yaptığı vasiyete göre dükkânının bitişiğine onu defnetmiş ve üzerine bir türbe, bir tekke, bir de çeşme yaptırmış.

Nalinci Memi Dede'nin küçük nalinci dükkânıyla ilgili efsane de şöyle anlatılır. IV. Murat zamanındaki büyük İstanbul yangını esnasında bu dükkânı işleten Nalinci Memi Dede'nin torunu Nalinci Hüseyin Çelebi:

-Bu dedemin dükkânı... İçinde yansam da dışarı çıkmam, demiş. Her yeri saran ateş

alevleri içerisinde nalın işlemeye devam etmiş. Arada bir dışarı çıkıp nalın yongalarını atarken, sakal ve elbiseleri yansa da, o yine dükkâna dönüp nalın işlemeyi sürdürmüştü. Sanki bu büyük yangından hiç haberi yokmuş gibi soranlara da:

-Dedemin postunun döşendiği dükkândır, diyerek kılını bile kıpırdatmamış. Saatlerce süren yangın her tarafı kavurmuş ama, Allah'ın bir hikmeti Nalıncı Memi Dede'nin dükkânına bir kıvılcım ateş bile sirayet etmemiş. Yangın sönüp ortalık sakin olunca İstanbullular bu dükkâna akın akın gelmeye başlamışlar. Hüseyin Çelebi'nin yangın yerinin külleri arasında çalışmaya devam ettiğini görmüşler.

Haliyle her afetten sonra olduğu gibi bu yangından sonra da birçok dükkân yanıp kül olduğundan, İstanbul'daki dükkân fiyatları ve kiralari birden artınca, Hüseyin Çelebi'nin dükkânı da diğerlerine nazaran birkaç kat daha fazla değer kazanmış. Bunun sonucu dükkân mütevellisi de burayı Küpeli Efendi adında bir Yahudi sarrafa yüksek bir fiyata kiraya vermiş ama, Hüseyin Çelebi buna pek razı olmamış.

Uzun sözün kısası, dükkânı kiralayan Küpeli Efendi, dükkâna gelip kapının kepengini açmaya çalıştığı esnada kepenk üzerine düşmüş ve başını parçalamış. Böylece bu dükkân yine Hüseyin Çelebi'ye kalmış.³⁴

ÇİFTE SULTANLAR EFSANESİ

Bizans döneminde, bir manastırın bulunduğu bugünkü Sümbül Efendi Dergâhı'nın bahçesindeki bir çınar ağacının yanına gömülü cesetlerin, Peygamber Efendimiz'in

Sultanlar otağıdır
Veliler yatağıdır
Peygamber metaidir
Şaheserdir İstanbul
...

Ahmet Soyyiğit

34. İskender Pala, "Nalinci Dede'nin Dükkânı", *Zaman Gazetesi*, 23 Mart 2006.

torunu Hz. Hüseyin'in kızlarına (Fatma ve Sakine) ait olduğu söylenir. Bunların Bizans'a cariyeye olarak gönderildiklerine inanılır. Efsaneye göre, Bizans İmparatoru Konstantin bunlara İslam'dan dönmeleri için bir ay süre tanımış. Ancak bu süre zarfında günlerden bir gün İmparator'un kızı Katerina Hz. peygamber'in torunlarını görünce, onlara karşı büyük bir yakınlık duymuş. Bu yakınlık öyle bir hal almış ki, sonunda Katerina onların vesilesiyle Müslüman olup Sarı Sıddıka adını almış. Bunu duyan İmparator, kızının da işin içine girdiğini görünce artık onları dinlerinden döndürme ısrarından vazgeçmiş.

SONUÇ

YAŞAYAN EFSANE İSTANBUL

İstanbul'un sözlü tarihine ışık tutan efsanelerin en önemli işlevi, anlam dünyasında İstanbul'u biraz daha tanımamızı sağlamasıdır. Dolayısıyla öğrendiğimiz her efsane bu dünyayı biraz daha tanımamızı kolaylaştıracaktır.

İstanbul'u sevmemiz, onu her yönüyle tanımamızı ve anlamamızı gerektirmektedir. Yukarda anlatılan her efsane bunu gerçekleştirmek için ele alındı.

Efsaneleri anlatırken dikkat ederseniz hiçbir yorumda bulunmadık. Bunu yapmakta ki amacımız, her İstanbullunun bu kente kendi penceresinden bakmasını sağlamaktır. Tabii ki herkesin farklı bir bakış açısı olacaktır. Burada önemli olan bunları tek bir potada eritip İstanbul aşkına tahvil etmeyi başarmaktır. Çünkü İstanbul'un sadece dillere destan efsanevi güzelliği yetmez; asıl güzellik bizim ona bakışımızdadır. Şayet ona güzel bakarsak onu daha güzel görmeyi başarabiliriz.

Efsaneleri altı farklı bölümde ele aldık. Her bölümün kendine göre farklı bir yönü vardır. Ancak birkaç bölüme birden girebilecek efsaneler vardı. Bunların en belirgin özelliklerini göz önünde bulundurarak uygun gördüğümüz bölümler içerisinde sun-

duk. Burada önemli olan efsaneleriyle birlikte size bir İstanbul fotoğrafı çekmektir. Bu fotoğrafın her karesinin kendine özgü bir tarafı ve fotoğrafın bütününde mutlaka bir yeri vardır.

İstanbul her yönüyle yaşayan bir efsanedir. Var olduğu sürece bu efsane devam edecektir. Bu nedenle, İstanbul'un efsanelerine burada noktayı koymak mümkün değildir. Biz bu kitabı bitirdiğimizde de İstanbul efsanesi sürüyordu. Sonsuza dek İstanbul efsanesi bitmesin istiyoruz.

[illegible]

[illegible]

ADI - SOYADI

İLETİŞİM ADRESİ:[illegible]

ADI - SOYADI

İLETİŞİM ADRESİ:

[illegible]

[illegible]